

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ'YE VEDA”

Mahir AYDIN*

Özet

Rus Çarlığı'nın çeyrek yüzyıllık Panslavizm politikası, Ayastefanos'ta zirve yapar ve tüm Balkan ulusları bağımsızlığını kazanır. Bu siyasal rantı Rusya'ya kaptırmak istemeyen İngiltere, Ayastefanos'u Berlin'de masaya yatırır ve yalnızca Bulgaristan üzerinde değişiklik yapılır. Büyük Bulgaristan; Bulgaristan Prenslığı, Doğu Rumeli Vilayeti ve Makedonya olarak üçe bölünür. Makedonya, problemiğinden dolayı, Osmanlı'ya geri verilmiştir. Ancak Doğu Rumeli Vilayeti, İngiltere'nin, çok sayıda Rus askerinin, geniş Bulgar toprağında bulunmasından çekinmesi yüzünden ortaya çıkmıştır. Zorlamalı bir yapılanma olan bu vilayet, yine İngiltere'nin desteği ile Bulgaristan'a katılacaktır. Bu birleşme; Osmanlı için Rumeli'nin kaybını, Avrupa siyaseti için Rusya-Avusturya dostluğunun bozulmasını ve İngiltere için de siyaset ustalığını göstermesi açısından, örnek bir olaydır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, Rumeli, Berlin, Panslavizm, Bulgaristan.

Günümüzde bilimsel toplantıların genel adı olan *kongre* ya da *konferans* kavramı, XIX. yüzyılın *siyaset sofrası*dır. Önceki dönemlerin *gücü gücü yetene* yaklaşımı yerine, paydaşların ortak hukuku işleyecektir. Bu süreç, Napolyon *defterini düren* 1815 Viyana Kongresi ile başlar ve günümüzde G8, G20 gibi örneklerini gördüğümüz, *zirve* kavramına kadar uzanır.

Bu iki kavramdan kongre; dar zamanlı, siyasal ve bağlayıcı, konferans; geniş zamanlı, askerî ve bağlayıcı değildir¹. Devletlerarası politikanın konuk

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; mahiraydin2023@gmail.com.

olduğu bu birleşimlerin²; konu çokluğu, kapsam genişliği ve uygulanma süresi açısından en önemlisi, 1878 Berlin'dir. Çünkü o, 40 yıllık süreçte, Avrupa çıkar dengesinin *turnusol kağıdı* olacaktır.

Bu yazının konusu, Berlin'den yedi yıl sonra gerçekleşen *Tophane Konferansı*'dır. İçeriği ise; başkaldıran bir eyalet için *onlar da çocuklarım, onları yola getirecek asker de* diyen ve çaresizliği yaşayan bir dönemin, *suskun yaklaşımıdır*.

Bu konuya ilişkin arşivi belgeleri, *kervan yükü* tutar. Sanırız ki bu olay ölçeğinde, dönemin ikinci bir işlem yoğunluğu yoktur. Biraz yaklaşılsa, *iki elin parmakları* kadar makale verir. Belge yoğunluğuna *tadımlık* değindiğimiz bu çalışmayı, *ilk kazanım mihverinde* ele aldık.

*

Batı'nın *değerler önceliği*; ekonomik, sosyal ve askerî sıralıdır³. Bu sıralama, Türk kültüründe ters yönlüdür. Bu yüzdendir ki, yüzünü Batı'ya çeviren Osmanlı, 40 yılda *hallaç pamuğu* gibi atılacaktır⁴. Bu bağlamda; politik ibreye egemen İngiltere, *büyük savaşın* ağır faturasını Rusya'ya ödettikten sonra, *kestaneleri ateşten almayı* da, Demir Şansölye'ye bırakacaktır. Böylece Bismarck, 83 yıllık ömrünün belki de en keyifli sözünü söyleyecektir: “Söylediğimiz sözün arkasında, *Almanya İmparatorluğu'nun güç ve görkemi duruyor. Ancak biz, işin sonuçlanmasını isteyen, bir dürüst komisyoncu gibi davranmaktayız*”⁵.

Berlin'de dürüst komisyoncu, Osmanlı memalikinin ada/pafta ayrışımını gözetecek, 1856 Paris'inde imzası olanlar, 30 gün boyunca Ayastefanos'u

¹ Paul Samuel Reinsch, *Public International Unions*, Boston and London 2010, s. 150. Bu ince çizgiye katkı sağlayan değerli meslektaşım Gültekin Yıldız'a teşekkür ederim.

² 1912'ye kadar, üç kongre, 24 konferans gerçekleşecektir (bkz. Kemal Beydilli, “Şark Meselesi”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVIII, 354).

³ Bu sıra, Osmanlı İmparatorluğu'nu göçertirken de (1838 Gümrük Antlaşması, 1856 Islahat Fermanı ve 1877/78 Savaşı) Avrupa Birliği'ni kurarken de (Avrupa Ekonomik Topluluğu, Sosyal Uyum Yasaları ve Avrupa Ordusu diyemediği için Avrupa Güvenlik ve Savunma Projesi) aynıdır.

⁴ Türk kültürünün değişmeyen zayıf yönü *3P* (politika, para, prensip) ise, güçlü yönü *3D* (duygusallık, dürüstlük, değişkenlik)dir.

⁵ Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.HR), nr. 2-47 (20 Şubat 1878).

tartışacaktır⁶. Sonuç, İngiliz politikasına aykırı *Büyük Bulgaristan* dışında, onu yinelemekten öteye gitmeyecektir⁷.

Berlin’de Panslavizm’in *büyük eseri*, üçe bölündü⁸. Tuna Nehri ile Balkan Dağları arası, *Bulgar Prensligi*’ne bırakıldı⁹. Filibe merkezli bölge, *Doğu Rumeli Eyaleti* yapıldı¹⁰. En büyük parça *Makedonya*, mülk sahibine geri verildi¹¹.

Yine İngiltere’nin dediği olmuştu. Bir Slav ulusun *sıcak denize* çıkışı engellendi. Küçülen Bulgaristan ile *Balkan kıskançlığı* giderildi. Makedonya, Balkanların “*kızıl elma*”sıdır. Siyaseten tam olarak *kızarmadığı* için koparılmayan bu elma, 35 yıl boyunca; anarşi, kan ve gözyaşı ile siyasi, askerî ve ekonomik açıdan, *kendi bağçevanını budayacaktır*¹².

Sonuçta Rusya’nın, Bulgaristan için 50 yıllık çabası, parmaklarının arasından kayıp gidecektir¹³. Beri yandan Osmanlı delegeleri, *imparatorluk adına* gittikleri Berlin’den, bir *İslam Devleti*’nin temsilcisi olarak dönecekler¹⁴.

*

Politikada, seçeneği olmayan yol izlenir ya, Rusya da öyle davrandı ve Bulgarlara, umut dağıtmaktan başka bir şey yapamadı¹⁵. Öte yandan işleyen

⁶ Kongrenin Berlin’de toplanması bile, *ince ayar* İngiliz politikasıdır. Aynı jest, 1815 Viyana için Avusturya ve 1856 Paris için de Fransa’ya yapılmıştır. Bu kez, Birinci Üç İmparatorlar Ligi’nin güçlü ortağı, Rusya’nın karşısına çıkarılmaktadır.

⁷ Ne Romanya, Sırbistan, Karadağ’ın bağımsızlığı ne de Ermeni ıslahatı, hiçbir şey değişmeyecektir.

⁸ 163.965 km².

⁹ 63.972 km² (bkz. Yıldız Perakende Evrakı Müfettişlik ve Komiserlik Tahrirâtı (Y.PRK.MK), nr. 2-11).

¹⁰ 35.901 km². Bu konudaki güncel tanımın *vilayet* olması, eyalet sisteminden vazgeçildiği içindir. Ancak, Filibe büyük vilayet ve bağlı Burgaz, Eskizagra, Hasköy, İslimye ve Tatarpazarcığı sancaklarından dolayı, *eyalet* tanımını uygun bulduk ki, arşiv belgeleri de aynı söylemindedir.

¹¹ 64.092 km².

¹² Kemal Beydilli, “II. Abdülhamit Devrinde Makedonya Meselesine Dair”, *Osmanlı Araştırmaları*, IX (1989), s. 77-99.

¹³ Ortodoks kardeş Rumlar için, 1828’de Bulgaristan’dan geçen Ruslar, el ilanları dağıtıyordu: “*Bize yardımcı olun. Sizinle aynı ırk ve mezhepteniz.*” bkz. Hatt-ı Hümayun (HAT), nr. 42606-B.

¹⁴ Bu yüzden, sonraki 30 yıl boyunca II. Abdülhamid, elde kalan değer üzerinden siyaset yapacaktır.

çarklar ile birlikte; hem Prensi Aleksandr¹⁶ hem de Vali Aleko Paşa'ya,¹⁷ geniş yasalar verildi¹⁸. Bugün de başvuru bu yaklaşımın adı, *ayrıntıyı çoğaltarak, ayrıntıda boğmaktır*¹⁹.

Eyaletin adını bile beğenmeyen Doğu Rumeli Bulgarları; savaş sırasında yurdunu terk edenlerin malına el koyacak, dönenleri ölümle tehdit edecek ve Berlin'e duyduğu kızgınlığı, 500 yıllık komşusundan çıkaracaktır²⁰. Devlet, her iki bölgedeki Türk'ün hukukunu gözetmek için, *Bulgaristan Komiserliği*'ni çalıştıracaktır²¹.

Sular durulduktan sonra II. Abdülhamid'in, saltanatının sonuna değin, *devlet benim* diyen bir yönetim sergilediğini biliyoruz. Bu çizgide, tüm sorunları politik yoldan çözmeye çalışacak ve çok zorda kalmadıkça, silah kullanmayacaktır. Ancak, elde yaptırım gücü olmadığı için izlenen politika, biraz *romantik*

¹⁵ Rus vali Prens Dondukof: “İki bölge arasındaki ayrılık yapaydır. Tarihin akışı içinde birleşme, kaçınılmazdır” derken (Ali Fuat Türkgeldi, *Mesail-i Mühimme-i Siyasiye*, yay. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1960, II, 194); Çar II. Aleksandr da “Berlin’i kabulden başka seçenek olmadığını, ancak gelecekte ümit kesmemelerini, amaca ulaşmak için daha çok çaba göstermelerini” öğütledi. Bkz. Charles Samver-Jules Hope, *Nouveau Recueil General de Traités*, Göttingen 1880, V, 504-506.

¹⁶ Neriman Ersoy, “Bulgaristan Prenslığı’nden İlan Edilen İlk Anayasa: Tırnova Anayasası”, *Eskiçağ’dan Günümüze Yönetim Anlayışı ve Kurumlar*, ed. Feridun M. Emecen, İstanbul 2009, s. 107-118.

¹⁷ Mahir Aydın, *Şarki Rumeli Vilayeti*, Ankara 1992, s. 43-113.

¹⁸ İmparatorluğun 1876 Anayasası bile, 119 madde iken, prenslik için 169 maddelik Tırnova Anayasası, eyalet için de 495 maddelik *eyalet yasaları* yapıldı.

¹⁹ Bu uygulamanın bir sonraki örneği Girit’tir. Bkz. Mahir Aydın, “Yunanistan’a Sunulan Armağan: Girit Anayasası”, *Eskiçağ’dan Günümüze Yönetim Anlayışı ve Kurumlar*, s. 87-106.

²⁰ Mahir Aydın, *a.g.e.*, s. 22. 26 Ekim 1879 tarihli bir örnek: “Şarki Rumeli Eyaleti ahalisinden memleketlerine avdet eyleyen muhacirin-i İslamiye hakkında Bulgarlar tarafından vuku’u mevzuken rüyet ve ihbar olunan mezalim ve ta’addiyat...”. Sadaret, Rumeli-i Şarkî Evrakı (A.MTZ.RŞ.) nr. 1-17.

²¹ Mahir Aydın, “Bulgaristan Komiserliği”, *Belgeler*, XVII/21 (1996), 71-125.

kalacaktır²². Bunun ilk örneği, Berlin’de tanınan *araya asker yerleştirme* yetkisinin, *hoşgörü* diyerek, kullanılmayışında görülecektir²³.

Bulgarlara şirin görünmeye çalışan ilk vali, ileride *Doğu Rumeli Prensi* olmayı düşünüyordu. Ardılı Gavril Paşa, ondan daha *gevşek* çıkacak²⁴ ve bu dönemde *içi boşalan Babıali* gibi²⁵, önemli başkentlerdeki elçiler de, konunun uzağına düşecektir²⁶.

*

Oysa Bulgarlar, değil bir gevşeme, baştan beri yoğun çaba içindeydi. İngiltere, *kendini Bulgaristan’a adayan* Prens Aleksandr’ı yüreklendirince, o da, adaşı Çarı’na karşı çıkmayı göze aldı ve *Filibe Darbesi*’nin başına geçti²⁷. Bulgar tanımı ile bu *yarım birleşme*, Balkanlarda *yüreklere ağıza getirdiği* gibi, aylar boyu Avrupa’yı uğraştıracaktır²⁸.

18 Eylül 1885’teki *oldu-bitti*yi, İstanbul’daki Rus elçiden öğrenen Yıldız’a, birkaç hafta boyunca belirsizlik egemen oldu. Duru bir tutum gösteremeyen Sait Paşa²⁹, *nota* kavramı konusunda II. Abdülhamid’e *akıl vermeye* de kalkınca³⁰ gözden düştü.

²² Bu yüzdendir ki, dönemin *demirbaş sadrazamı* Sait Paşa, *maddi güç ile desteklenmeyen siyasi kararın sonucu, sıfırdır* diyecektir. Yine, günümüzde kimilerinin, *abartılı yaklaşımdan yanlış sonuca uzanan* Panislamizm değerlendirmesi de, aynı ölçekte maddi yaptırımdan yoksun kalacaktır.

²³ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, İstanbul 1940, I, 47. Oysaki devlette hoşgörü olmaz. Hoşgörü sanılan şey, *adaletin yumuşak yüzü*dür. Devlet, doğru ile yanlış arasında *ateşten çizgiler* çeker.

²⁴ Onun göstermelik ilgi, deyim yerindeyse *hikaye okumasına* bir örnek için bkz. Yıldız Tasnifi Sadaret Hususî Evrakı (Y.A.HUS), nr. 181/58.

²⁵ Bu konuya bir örnek, Sadrazam Sait Paşa’nın 8 Nisan 1885 tarihli değerlendirmesi için bkz. Y.A.HUS, nr. 181/58.

²⁶ Bu yüzden II. Abdülhamid, elçilerin vereceği bilgiyi, *öyle gazetelerden ve şundan bundan derlemeyerek, doğru kaynaktan aktarmasını* istiyordu. Bkz. İrade-Hariciye (İ.HR), nr. 337/21815 (9 Haziran 1885).

²⁷ Konunun adı yazışmalarda her zaman konmamakta, imaj sarsıcı olumsuzluğu yüzünden, hafifletilmektedir. Ancak tam tanımı, *ihtilaldir* (bkz. İrade, Eyalet-i Mümütaze-Bulgaristan (İ.MTZ.04), nr. 9/418, 29 Eylül 1885), yani *Filibe Darbesi*.

²⁸ Avusturya’nın etkisindeki Sırbistan Bulgaristan ile savaşacak, Yunanistan Makedonya’dan pay isteyecek, Karadağ Rusya etkisi ile sakin kalacak ve Romanya bile heyecanlanacaktır.

²⁹ 19 Eylül 1885 tarihli raporu için bkz. Y.A.HUS, nr. 183/16.

³⁰ Y.A.HUS, nr. 183/19 (23 Eylül 1885).

Diplomatik çözümden yana olan Kamil Paşa, siyasi kariyerinin en büyük sınavını verecek³¹ ve Hariciye ile birlikte, *ağır siyasetin* yoğun mesaisini yapacaktır³². Bu süreçte, *kimin ne düşündüğü* konusunda Yıldız'a telgraf yağacak ve en küçük gecikmenin bile, hesabı sorulacaktır³³.

Çar, baştan beri adaşına ateş püskürecek ve onu, hiçbir zaman da bağışlamayacaktır³⁴. Aslında Rusya, bu birleşmeye karşı değildi³⁵. Ancak konu kendisinden gizlenmişti. Ayrıca darbenin, prensin İngiltere dönüşüne denk gelişinden kuşkulandı ve Bulgaristan'daki subaylarını geri çekti³⁶.

Bu kızgınlığın temelinde, 1877/78 Savaşı sonrasındaki, kazanç dengesizliği yatar. On binlerce asker, milyonlarca rublenin yanında, ülke düzeni bozulmuşken, tek kurşun atmadan, daha yararlı çıkanlar vardı. Ayrıca ötekiler, kazancının tadını çıkarırken, kendisi Bulgaristan'da gittikçe zorlanıyor, siyasal etkisi kayboluyordu³⁷.

Ancak, en başta belirttiğimiz gibi dönem, artık gücü gücü yetene dönemi değildi. Ayrıca Rusya'nın, ince İngiliz politikası yüzünden yaşadığı, *tarihsel*

³¹ Değerlendirme Kamil Paşa'nındır: "*Bulgaristan, Doğu Rumeli birleşimini istiyor. Rusya, Bulgaristan'daki etkisini sürdürmek istiyor. İngiltere, bu etkiyi kaldırmak istiyor. Avusturya, Rusya'dan yana görünse de, sonuçtan pay almak istiyor. İtalya'nın kazancı olamayacağından, kimseye destek olmadan, Berlin Antlaşması'nın korunmasını istiyor. Almanya, komşu Rus ve Avusturya'yı kırmadan, Osmanlı'nın hukukunu korumak istiyor. Fransa, kendini Rusya'ya saydırmak için, İngiltere'nin yanında ve Osmanlı lehinde görünmek istiyor.*" Bkz. Y.A.HUS, 184/108 (31 Ekim 1885).

³² Y.A.HUS, nr. 183/66; nr. 183/75. Yalnız bir dosyada, 51 yapraklı 29 belge için bkz. Y.A.HUS, 184/117.

³³ Y.A.HUS, nr. 183/22 (24 Eylül 1885); nr. 183/34; Sadaret, Eyalet-i Mümtaze Kalemî Bulgaristan Evrakı (A.MTZ.04), nr. 19/35; Yunanistan ve Sırbistan'a ilişkin bilgi için bkz. İ.MTZ.04, nr. 10/447; Y.A.HUS, nr. 183/34; nr. 183/75.

³⁴ 21 Ağustos 1886'daki darbe ile "sandâlî-i emâret", *prenslik sandalyesinden* düşürülecek ve buna, Rusya'yı yeniden kazanmak isteyen Prens Bismarck destek verecektir. Bkz. A.MTZ.04, nr. 21/20.

³⁵ Bu düşüncesini, 18 Haziran 1881 tarihli Üç İmparatorlar Ligi'nin 4. maddesinde açıklamıştı. Bkz. Bayur, *a.g.e.*, I, 34.

³⁶ Bayur, *a.g.e.*, I, 48.

³⁷ Kendisi Kars-Ardahan-Batum ile Basarabya'yı almış, Balkan politikasına karışacak duruma gelmişti. Oysa Avusturya, Bosna-Hersek ve Yenipazar'ı aldığı gibi, Sırbistan onun kontrolündeydi. İngiltere Kıbrıs ve Mısır'ı, Fransa da Tunus'u almıştı. Bkz. Bayur, *a.g.e.*, I, 48-49.

travması vardı³⁸. Uğrunda büyük özveride bulunduğu ve bu yüzden Anadolu Türklüğü gözündeki imajını, *ayı derisinden post Moskof’tan dost olmaz* kadar olumsuzlaştıran savaşların, hiçbirinden nemalanamamıştı³⁹.

Her şeye karşın, bir siyasal çözüm bulunmalıydı. Bu çözüm, Berlin-Londra-Moskova üçgeninde gizliydi. Almanya Rusya’yı adres gösteriyor⁴⁰, İngiltere her zamanki gibi, herkesten politik davranıyordu⁴¹. Beri yanda Yıldız Sarayı, mülk sahibi olmasına karşın yalnızca beklerken⁴², çözüme kadar Kamil Paşa yabancı elçiliklere birçok kez, *geçerken uğrayacak*⁴³ ve yine birçok gece uykusuz kalacaktır⁴⁴.

Bir adım öne çıkan Rusya, ötekilerin düşüncesini bilmeden, Avrupa politikası çerçevesinde çözüm istedi. Ancak Filibe Darbesi’ni de onaylamadı. Kan dökülmesinin büyük kargaşaya neden ve önünü almanın da, zor olacağını belirtti⁴⁵.

³⁸ Ortodoksluk ya da Slavlık adına girdiği 1828/29, 1853/56 ve 1877/78 savaşları, onun değil İngiltere’nin istediği meyveleri vermiştir.

³⁹ *200 yıldır birbirinin gözünü oyan* iki devlet, İngiliz politikasına karşı Tophane Konferansı’nda dayanışma gösterecek ve İstanbul elçisi, Moskova’dan gelen özel bilgiyi, sadrazam ile paylaşacaktır. Bkz. Y.A.HUS, nr. 185/2 (6 Kasım 1885).

⁴⁰ Y.A.HUS, nr. 183/21. Bismarck’ın bu yönelişi, II. Üç İmparatorlar Ligi’nin bozulmasını istemeyişindedir.

⁴¹ Y.A.HUS, nr. 183/22; Lord Salisbury: *Devletler ve en önce İngiltere, Babıali’nin Doğu Rumeli’ye askerle girmeye hakkı olduğunu onaylarlar. Babıali bu hakkın kullanımını, gerekli ve yararlı sayarsa, buna asla karşı çıkmayız. Ancak, bu konudaki görüşü sorulacak olursa, devletlerin, zor ve tehlikeli bir takım olasılığa karşı göğüs germesini önermeyeceği bellidir. Yine de devletler, olmuş-bitmiş şeyi kabule, henüz karar vermemiştir.*” Bkz. Y.A.HUS, nr. 183/66 (29 Eylül 1885).

⁴² Bu bekleyiş, öyle eli böğründe değilse de, Meclis-i Mahsus-ı Vükela’nın tam kadro katıldığı, ancak yönlendirici olmaktan uzak toplantılar ile geçecektir. 29 Eylül 1885 Salı günü için bkz. İ.MTZ.04, nr. 9/418.

⁴³ “*Bugün huzur-ı şevket-mevfûr-ı hazret-i hilafet-penâhîden çıkdıktan sonra, Bâbiâli’ye gelirken, Rusya sefârethanesine uğrayup*” [bkz. Y.A.HUS, nr. 185/1 (9 Kasım 1885)]; “*Bu akşam Bâbiâli’den avdetde, Almanya sefârethânesine uğrayup*” [bkz. Y.A.HUS, nr. 185/4 (10 Kasım 1885)].

⁴⁴ Genellikle Kamil ya da Sadrazam Kamil adı ile padişaha arzda bulunan sadrazam, yükselen tansiyon yüzünden bazen *Bende Mehmed Kamil bin Salih* [bkz. Yıldız Esas Evrakı (Y.EE), nr. 115/2 (28 Kasım 1885)] bazen de *Sadrazam Kulları Kamil* [bkz. Y.A.HUS, nr. 189/80 (27 Mart 1886)] darlanmasını yaşayacaktır.

⁴⁵ Y.A.HUS, nr. 183/19; 183/26.

Rusya'nın yukarıda değindiğimiz travması bir ise, Osmanlı'nın ikidir. Rusya'dan yana *askerî travma*, İngiltere'den yana *aldanış travması*. Bu yüzden Yıldız'ın umudu da, gözü-kulağı da, Berlin'de oldu⁴⁶. İlgili devletlere görüş soruldu, Prens Bismarck'a özel telgraf gönderildi. Oradan yansıyan ipuçları da, İstanbul'daki konferansı gösteriyordu⁴⁷.

Rusya'nın konferans önerisi⁴⁸ öteki devletlerden kabul görünce⁴⁹, İngiltere'nin de Almanya'nın da işi kolaylaştı⁵⁰. *Tutulacak en uygun yolun, antlaşmalarla sağlanan durumun iadesi* olarak, görüş bildirdiler⁵¹. Artık İstanbul'da, elçilerin katılımı ile bir konferans yapılabilirdi.

*

Bu konferansın; *İstanbul Konferansı*⁵², *Elçiler Konferansı*⁵³ ve *Tophane Konferansı*⁵⁴ gibi birden çok adı varsa da, sonuncusunu uygun gördük⁵⁵. *Tophane Köşkü*'nde⁵⁶, Berlin Antlaşması'nın Doğu Rumeli Eyaleti maddelerini masaya yatıran bu konferans, bir bakıma *Küçük Berlin*'dir⁵⁷.

⁴⁶ Y.A.HUS. nr. 183/61 (29 Eylül 1885). Bu konu ile II. Abdülhamid doğrudan ilgileniyordu. Bkz. Yıldız Perakende Evrakı Mabeyn Başkitabeti (Y.PRK.BŞK), nr. 10/7.

⁴⁷ Y.A.HUS, nr. 183/32.

⁴⁸ Hariciye Nezareti Siyasi (HR.SYS), nr. 59/24 (27 Eylül 1885).

⁴⁹ İ.HR, nr. 337/21819 (27 Eylül 1885); Y.A.HUS, nr. 183/46 (28 Eylül 1885); 184/35.

⁵⁰ Prens Bismarck'ın görüşü için bkz. Y.A.HUS, nr. 184/62.

⁵¹ Y.A.HUS, nr. 183/21; Sonraki yazışmalar, statükonun sağlanması, Prens Aleksandr'a karşı izlenecek tutum ile Sırbistan ve Yunanistan'ın sorun çıkarmamasına ilişkin olacaktır. Bkz. Y.A.HUS, nr. 183/46, 183/61, 183/66, 183/75; Y.PRK.BŞK, nr. 10/7; A.MTZ.04, nr. 19/42; İ.MTZ.04, nr. 28/1818.

⁵² HR.SYS, nr. 59/24; İ.HR, nr. 337/21815; İ.MTZ.04, nr. 28/1818; Y.A.HUS, nr. 192/104; Y.PRK.HR, nr. 2/47, 2/77, 2/80.

⁵³ Y.A.HUS, nr. 183/32.

⁵⁴ A.MTZ.04, nr. 103/74; İ.MTZ.04, nr. 24/1158; Y.EE, nr. 136/10; Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği (Y.PRK.TKM), nr. 39/16.

⁵⁵ *İstanbul Konferansı*, farklı tarihlerde birden çok yapılmıştır. *Elçiler Konferansı*, yeterince belirleyici değildir. Zaten güncel yazışmadaki söylem, *Tophane-i Âmire Kasrı Hümayunu'nda ictimâ eden süfere-yı ecnebiye* biçimindedir. Bkz. Y.A.HUS, nr. 184/132.

⁵⁶ Tophane Meydanı'nın önemli yapılarından biridir. Denizyolu ile gelen konukların karşılandığı bu binayı, 1852'de İngiliz mimar William James Smith yapmıştır. Burası, 1897 Türk-Yunan Savaşı sonundaki konferansa ve Lozan sonrası, Boğazlar Komisyonu'na da ev sahipliği yapacaktır.

⁵⁷ Bu konuda arşiv belgesinin tanımı, *Berlin Kongresi'nin fer'i hükmünde olan İstanbul Konferansı* için bkz. İ.MTZ.04, nr. 28/1818 (14 Nisan 1886).

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

Tophane Konferansı’nda; Almanya *Radowitz*, Avusturya *Calice*, Fransa *Noailles*, İngiltere *White*, İtalya *Corti*, Rusya *Nelidof*, Osmanlı Devleti de Hariciye Nazırı *Sait* ve Adliye Nazırı *Server* Paşalar ile temsil edildi⁵⁸.

5 Kasım 1885’te başlayan konferansın ilk oturumunda, gelinen durumun *sacayağı* ortaya konur. Bu ayrıca, konferansa yüklenen görev tanımıdır: Doğu Rumeli Eyaleti’nde bir problem ortaya çıkmıştır. Berlin Antlaşması’na uygun bir çözüm gereklidir. Çözüm bulmak için görüş birliğine varılmıştır.

Yazımızın Ek’inde, konferans tutanaklarını sunduğumuzdan, burada ayrıntıya girmiyoruz. Ancak, toplam sekiz kez toplanan konferansın, 25 Kasım’a değin süren yedi oturumundan, sonuç çıkmayacaktır. Bu yüzden de, *tantanalı bir hiç* olmaktan öteye gitmeyecektir⁵⁹. Çünkü William White, ötekilerini *ipe boncuk dizer gibi* sıralayacak ve beş aylık *boş uğraştan* sonra çözüm, İngiltere’nin dediği gibi olacaktır⁶⁰.

Oysa *görebilen göz* için bu sonuç, daha 7 Ekim 1885’te bellidir. Yani, konferansa başlamadan yaklaşık bir ay önce. Berlin elçisi Osmanlı hariciyesine, şu bilgiyi geçer: *İngiltere, eyalet yasaları değiştirmeksizin, Doğu Rumeli’nin Bulgaristan ile birleşmesini önermiş ve devletler de buna eyilim göstermiştir*⁶¹.

Ertesi gün Londra elçisi, Salisbury’nin düşüncesini aktarırken, aynı bilgiye katkı yapar. Üstelik Doğu Rumeli’nin, prenslikten koparılma gerekçesine de değinir: *Rus askeri Bulgaristan’da iken, olası tehlikeleri ortadan kaldırmak*. Sonrasında, İngiltere’nin Tophane Konferansı’na nasıl yaklaşacağını aktarır: *Rus askeri yedi yıldır oradan çekilmiş, bugün durum değişmiştir. Bulgar hükümetinin amacı, barışı korumaktır*⁶².

⁵⁸ Bu süreçte II. Abdülhamid, *kangı maddelerce murahhaslar beyninde ittifak hasıl olduğuna ve kangı maddelerce ihtilaf zuhur eylediğine dair* bilgi olarak yakından ilgilenmiştir. Y.A.HUS, nr. 186/13.

⁵⁹ Aynı tanımı İngiltere, 1815’te Avusturya, Rusya ve Prusya arasında yapılan *Kutsal İttifak* için kullanmıştır.

⁶⁰ Bu sırada *ayranı kabaran* Sırbistan, Bulgar askeri ile hizaya getirilirken, *her zaman şımartılan Yunanistan’a* bu kez *yüz verilmeyecektir*. Romanya bile heyecanlanacaktır. 17 Ekim 1885 tarihli bilgi için bkz. Y.A.HUS, nr. 184/115.

⁶¹ Y.A.HUS, nr. 183/139.

⁶² Y.A.HUS, nr. 183/140.

25 Kasım'daki yedinci oturumda konferans çıkmaza girdi ve umutlar tükendi. Bulgaristan'a giden gözlemciler de, eskiye dönmenin imkansızlığını bildiriyordu. Bu yüzden Prens Aleksandr, Osmanlı Devleti ile anlaşmak isteyince, olumlu karşılandı⁶³. Çünkü Bulgaristan'ı, Rus etkisinde bırakmaktansa dostça uyuşmak, daha uygundu⁶⁴.

Öteki devletlerden de görüş alınarak, uzayan çözüm bulundu⁶⁵. Son oturum, Konferans başlangıcından tam beş ay sonra, 5 Nisan 1886'da yapıldı ve çözüm onaylandı⁶⁶: Doğu Rumeli Valiliği, Bulgaristan Prensi'ne verilecek. Askeri önemdeki Kırcaali ve Rodop'un bazı köyleri, Osmanlı yönetimine geçecek. Doğu Rumeli'deki Osmanlı uyuğunun güvenlik ve gönenci korunacak. Berlin Antlaşması'nın öteki maddeleri yürürlükte kalacak⁶⁷.

*

Osmanlı dünyasında *Rumeli* kavramı, önemli olduğu kadar anlamlıdır ve Edirne'den başlayan, ucu açık topraklardır. Bu *meydan-ı cidal* içinde Filibe, şehircilik anlayışının en parlak örneğidir. Bulgaristan'ın sekiz sancağı içinde⁶⁸ yalnızca en büyüğü değil, en önemlisidir⁶⁹.

Bu nedenle, 1878'de elden çıkan Rumeli'de Balkan devletleri kurulurken, ne Ayastefanos'ta ne de Berlin'de, Bulgaristan'a bağımsızlık verildi. Çünkü sosyo-kültürel yapı, Bulgarlık lehine değişmeliydi⁷⁰.

⁶³ Osman Nuri, *Abdülhamid-i Sani ve Devr-i Saltanatı*, İstanbul 1327, s. 784.

⁶⁴ Bu konudaki aşamalara ilişkin bkz. A.MTZ.04, nr. 20/15; İ.MTZ.04, nr. 10/477, 10/514, 10/516, 10/518, 10/535, 10-540; Y.A.HUS, nr. 189/51, 189/52, 189/73, 189/80, 189/86; Osman Nuri, *a.g.e.*, s. 784.

⁶⁵ İ.MTZ.04, nr. 10/546; Y.A.HUS, nr. 189/4, 189/86, 189/87, 189/88, 189/89, 189/107; Rusya'nın kaygısına ilişkin bkz. Y.A.HUS, nr. 189/64; Prens Aleksandr'a yazılan ferman için bkz. İ.MTZ.04, nr. 11/554; Sofya'da fermanın karşılanma töreni için bkz. Y.A.HUS, nr. 190/110 (25 Nisan 1886).

⁶⁶ Bu çözümden duyulan sevinç için bkz. Y.A.HUS, nr. 189/110, 190/15, 190/39, nr. 190/110.

⁶⁷ 18 Temmuz 1886 tarihli protokole göre 192 köy, Edirne'ye bağlandı (Aydın, *a.g.e.*, s. 288-290).

⁶⁸ Bulgaristan'ın öteki sancakları: İslimye, Rusçuk, Sofya, Tırnova, Tulça, Varna, Vidin'dir.

⁶⁹ Filibe Sancağı, kendisi ile birlikte toplamda, Sultanyeri, Tatarpazarcığı, Çırpan, Kızanlık, Hasköy, Ahıçelebi, Eskizagra'dan oluşan, sekiz önemli yerleşim birimini içerir. Osmanlı Arşivi'ndeki 1862 tarihli harita için bkz. Haritalar Tasnifi (HRT), nr. 220.

⁷⁰ Özellikle nüfus açısından *mintaka temizliği* yapılması gerekiyordu. Bu konudaki enstrümanlar dokuz yıldır çalıştığı halde, 11 Temmuz 1886 ölçeğinde tahminen, prenslikte

1885 ölçeğinde Osmanlı’nın kendisi bile Filibe’yi, *evlâd-ı fâtiyhân* toprağından arta kalan, *mülkî enkaz* olarak tanımlayacaktır⁷¹. Rus Çarı ise ona, *Türk Rumelisi* diyecektir⁷². Böyle bir olgunun, Rumeli’de başka örneğı yoktur⁷³.

Bulgaristan ile birleşmek, Doğu Rumeli’nin yasalarında önemli değışikliğı zorunlu kıldığı halde⁷⁴, bu zorunluluk *boğuntuya gelecektir*. Bunun birinci nedeni, yukarıda 7 Ekim 1885 tarihiyle belirttiğimiz, eyalet yasalarının değışmesini istemeyen İngiliz politikası ve ondan cesaret alan Bulgar Prenslığı’dır. İkinci neden ise, sırf savaş çıkmasını diye, II. Abdülhamid’in, *sınır tanımayan idare-i maslahatıdır*⁷⁵. Oysa yapı taşları Berlin’de döşenen Bulgaristan’ın; ordusu, donanması, bayrağı, parası, egemenliğı ve devletlerarası kimliğı yoktur. Bu ürkeklik yüzünden, Bulgaristan bildiğini okuyunca⁷⁶ Türk Rumelisi, Türkçeyi konuşabilmenin uzağına düşecektir⁷⁷.

Geriye, Batı örneğı gibi *emperyal* olmayan 500 yıllık yönetimden, iki şey kalacak; evladı-ı fatihanın *Osmanlı Titanik*’inden *Anadolu Filikası*’na geçmesi⁷⁸ ve gönüllerde içselleşen bir toprağı kültürel ağıt: *Görmedin mi Alişimi Tuna Boyu’nda?*

1.870.000, eyalette 860.000 Bulgar; prenslikte 500.000, eyalette 240.000 Türk vardır (bkz. Y.EE, nr. 115/10). Bu konuda İslimye bölgesi için bkz. Mehmet Hacısalihoğı, *Doğu Rumeli’de Kayıp Köyler*, İstanbul 2008.

⁷¹ Y.EE, nr. 115/7. 1885 ölçeğinde Doğu Rumeli Eyaleti’nin nüfusu 815.946 (Bulgar 573.560, Türk 174.700, Rum 42.654, Çingene 19.549, Musevi 4.177, Ermeni 1.306)’dır. Bulgaristan Prenslığı’nin nüfusu ise 2.007.919’dur (Y.PRK.MK, nr. 2/11).

⁷² Y.A.HUS, nr. 183/19 (21 Eylül 1885).

⁷³ İmparatorluğun zirveye çıkardığı iki şehir, Anadolu’da Bursa, Rumeli’de Filibe’dir. İstanbul mu? Onun kendisi zaten zirvedir.

⁷⁴ Bu konuda komisyona verilen 25 maddelik yönerge için bkz. Aydın, *a.g.e.*, s. 283-257.

⁷⁵ Y.EE, nr. 136/10.

⁷⁶ Bunun parlak bir örneğı, 1892 Filibe Sergisi’dir. Bulgarlar canla başla her şeyini ortaya koyarak Avrupa’dan, *birçok açıdan gelişmesini tamamladığı ve sıranın siyasal başarıya geldiğı* notunu alırken, Osmanlı Devleti bu Uluslararası Tarım ve Sanayi Sergisi’ne, elde *yüz görümlüğü* bir şey olmadığından, imaj kaybı yüzünden hiç ilgisiz; kürk, altın çalar saat, elmas yelpaze, mineli el aynası gönderecektir. Bkz. Mahir Aydın, “Filibe Sergisi”, *Belleten*, LVIII/223 (1994), 659-683.

⁷⁷ Bu dönemin *erken kaybolan purlantası* (1865-1904) Bulgaristan Komiseri Ali Ferruh Bey’in, 25 Temmuz 1903 tarihli raporu için bkz. Y.EE, nr. 136/10.

⁷⁸ Bu geçiş, Türk Rumeli’sinin kaybı ardından başlayacaktır. Bkz. Y.EE, nr. 37/10, 37/11.

MAHİR AYDIN

EK

TOPHANE KONFERANSI'NIN TUTANAKLARI

(5 Kasım 1885-5 Nisan 1886)

Akademik tarihçiler olarak belki hepimiz, bir konferans tutanağını, makale kapsamına sığdırmaya sıcak bakmayız. Ayrıca, sadeleştirme yönüne de pek gitmeyiz. Oysa burada, her ikisi birden yapılmaya çalışılmıştır.

Çünkü ve ilk önce, bilgi alanımız dışında kalan bu konuyu, tarih literatürüne kazandırmak istedik. Sonra onun, anlam kaybına uğramaması için, titiz davranmaya çalıştık. Ayrıca, kapasite açısından bir makale sınırlarının, çok da zorlanmadığını gördük.

Bu tutanaklar, hem belge hem de basılı biçimde, Osmanlı Arşivi'ndedir.⁷⁹ Basım gerekçesinin, sonradan çıkacak sorunlarda, *başvuru kitabı* olması düşüncesinden ileri geldiğini sanıyoruz. Basılı metin, sol yarısı Fransızca, sağ yarısı Türkçe, yani *tenkitli metin neşri* deyimini ile *karnı-yarık* biçiminde, 89 sayfadır.

Tutanaklardaki her oturumun başında, katılan devletler ve delegeşi, unvanları ile birlikte, hiç üşenilmeden yer alır. Sonunda ise, her delegenin imzası vardır. Ayrıca yazı kurulunun, *aslına uygun olduğu onaylanır* ibaresi ile imzaları bulunur.

Bir *kültür dili* olan Osmanlıcanın, son yüzyılında, anlatımca nasıl ağırlaştığını biliyoruz. Burada üstüne, bir *söylem sanatı* olan politikanın, *kılcal labirentleri* de eklenince, deyim yerindeyse Hindistan cevizinden fındık içi çıkmaktadır.

Anlatmaktan amaç, anlaşılmaktır diyerek, tutanaklardaki protokol inceliği ve hitabet sanatını göz ardı etmenin, geniş açılı bir yararlanma adına, *bağışlanabilir* olacağı umudundayız.

*

⁷⁹ Tutanakların belge olanı Y.A.HUS, nr. 185/87; basılı olanı Y.EE, nr. 115/3'te kayıtlıdır.

Birinci Oturum

Oturum, 5 Kasım 1885 Perşembe günü, saat 14.00’te açıldı. İtalyan delege, elçilerin en kıdemlisi olarak, şu sözleri söyledi: *“Size yapacağım önerinin, oy birliği ile kabul olunacağına kuşum yoktur. Konferans başkanlığının Sait Paşa’ya bırakılmasını öneririm. Bu öneri, başka örneği ile kabul gören bir gelenek olduktan başka, nezdinde bulunmakla övündüğümüz hükümdara da, bir saygı göstergesidir. Bir de, Sait Paşa’nın kişisel özellikleri, bize verilen bu görevin yerine getirilmesinde, dirayetli bir yönetim göstereceğinin, bizce kanıtıdır.”*

Bu öneri onaylandıktan sonra, Sait Paşa kendisine sunulan başkanlığı kabul ile şu sözleri söyledi: *“Oturumlarımızın başkanlık onurunu bana verdiğinizden dolayı teşekkür eder ve bu görevin yerine getirilmesinde, daima desteğinizi göreceğimi ümit ederim. Yalnız, işlemlere başlamadan önce, devletimin önerisini kabulde, Büyük Devletler’in gösterdiği çabukluktan dolayı, padişahın memnuniyetini belirtmeyi görev sayarım.”*

Daha sonra başkan, hariciye yazı katibi Naum Efendi ile Fransa elçiliği danışmanı Hanotaux’nun katip ve yabancılar yazı bürosu ikinci kontrolörü Yusuf Bey’in de, katip yardımcısı atanmasından oluşan yazı kurulunu önerdi. Bu öneriyi, delegelerin kabul etmesi üzerine, yazı kurulu toplantı odasına girdi ve başkan, takdim etti.

Başkan, konferans işlemlerinin korunması için, görüşmelerin kesin olarak gizli tutulmasını önerdi. Bu öneri, oy birliği ile kabul olundu.

Protokol işlemlerinin ne yolda yürüyeceğine ilişkin, şöyle bir karar alındı: Her oturum sonundaki tutanağı, yazı kurulu tutacak, bir sonraki oturumdan önce, delegelerden her birine sunulacak ve okunup oylandıktan sonra, son biçimi ile delegelere dağıtılacaktır.

Başkanın önerisi üzerine sonraki oturumun, Kasım’ın ilk Cumartesi günü saat 14.00’te toplanacağı kararlaştırıldı.

*

İkinci Oturum

Oturum, 7 Kasım 1885 Cumartesi günü saat 14.30'da açılarak, önceki oturumun tutanağı okundu ve kabul edildi. Başkan şu sözleri söyledi:

“Doğu Rumeli’de ortaya çıkan olaylar, Berlin Antlaşması’nı büyük ölçüde çiğnediğinden, Osmanlı Hükümeti, devletlerin ortak eseri olan bu antlaşmaya uyum sağlamak için, ilgili devletlere başvurmuştur. Babiali’yi, Büyük Devletler’in yardımına başvurmaya iten düşünceyi, ilgili devletlerin oy birliği ile kabul ettiğini, memnuniyetle bildiririm. Barışın korunmasında güçlü bir istek gösteren devletler, antlaşmaya yönelik her türlü zararı ve ortaya çıkan olayları resmen ve şiddetle kınadıklarından, Berlin Antlaşması kararlarını toptan savunduklarının kesinliğinden, kuşku duyulamaz. Bu kesin karara dayanarak devletim, Doğu Rumeli işlerini; incelemeye ve Berlin Antlaşması ile padişahın egemenlik hakkına ve önceki duruma uygun bir çözüme kavuşturmakla görevli bir konferansın toplanması için, antlaşmada imzası olan devletleri çağırmıştır. İşte görüşmelerimizin ana konusu, bu olacaktır.”

Sonra İtalyan delege söze başlayarak, konferans işlemleri için, başkanın açıkladığı esasların; Babiali’den devletlere gönderildiği ve ilgili devletlerin kabul ettiği çağrıda yer alan ilkelere, tümüyle uygun olduğunu ve çünkü İtalya’nın başlıca amacı barışı korumak olduğundan, başkanın konferansa yaptığı açıklamaya, katıldığını söyledi.

Avusturyalı delege başkanın, Berlin Antlaşması’nın korunması ve egemenlik hakkına saygı ve eski konumun sağlanması konularını esas olarak, görüşme için önerdiği sırada kullandığı söz ve deyimlerin, zaten devletler elçisinin, 13 Ekim 1885 tarihli bildirimdeki çizgiye uygun olduğunu söyledi. Sonra:

“Doğu Rumeli’de ortaya çıkan ihtilali, açık biçimde kınadıktan sonra, bu kez bozulan durumun iadesini, görüşmelerin esası olarak ortaya koymamız, uygun görünüyor. Şu bozulan durum neydi? Bir baskıcı yönetim miydi? Hayır, hiç değildi. Doğu Rumeli neredeyse, mükemmel biçimde muhtariyet yönetimine ve en serbest yasalara sahip olduğu gibi, orada bir genel meclis de vardı. Bundan başka, tüm ayrıcalıklara bütünüyle uyan padişahın teveccühüne eriştiği için, gerek bağlı olduğu yönetime ve gerek kendini birçok kez en uygar ülkeler

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

sırasına koymuş olan Avrupa’ya, tam anlamıyla teşekkür etmeliydi. Eğer bunca cömertliğe karşın, bir takım bozguncular, bu eyaleti isyan ve serkeşliğe sürüklemeyi başarmışlarsa, hükümdara gereken, antlaşmalar ile Avrupa’nın etkisi göz önünde tutularak, bozgunculara karşı koyma zamanı gelmiştir. Başka yolda hareket, öteki bozguncuları kışkırtmak ve bütün Balkan yarımadasını, ihtilal ateşi içine koymak demektir. Açıklanan nedenlere dayanarak, Berlin Antlaşması’nı imza eden ve genel barışın korunmasına çok önem veren bir devlet vekili ve padişaha samimi muhabbeti açık olan bir hükümdarın elçisi olarak, şimdi başkanın ortaya koyduğu ilkelere, tümüyle katılmam doğaldır.” dedi.

Fransız delege: “Hükümetim, Osmanlı Devleti’nin gelişmesini daima arzu ettiğinden, barışı koruma ve egemenlik hakkını gözetmeyi sağlamak için, önerilecek her türlü önleme katılmaya yetkiliyim. Bu düşünceye dayanarak, toplantıda hazır bulunmaktayım. Berlin Antlaşması gereğince, konferansa katılmaya yetkili olduğum davetin içeriğine uygun biçimde, yapılacak her öneriyi dinleyerek, devletime bildireceğimden Fransa kabinesi bu önerileri inceleyecek ve gerekli gördüğünde, bana yeni talimat verecektir.” dedi.

Alman delege: “Alman kabinesi her zaman, Berlin Antlaşması ile ortaya konulan barışı koruma düşüncesinde olduğundan, devletim Babiali’den yapılan daveti, aynı düşünce ve arzu ile kabul etti. Bir takım bozguncunun ihtilalci davranışıyla, bu sonucun söz konusu edilebileceğini, sanmam. Bundan dolayı, başkanın söyleyip, benim de tümüyle uygun bulduğum ilkeler üzerine yapılacak görüşmenin hepsine, koşulsuzca destek vereceğimiz bellidir.” dedi.

Rus delege, devletin bu konudaki özel konum nedeniyle, sorunun öncesinden biraz söz etmek istediğini belirterek, dedi ki: “Bulgaristan’ın kuruluşunu gerektiren olayların asıl ve kökeni hakkında, görüş belirtmekten kaçınarak, şurasını bildiririm ki, benim imzamin da bulunduğu Ayastefanos Antlaşması, Bulgaristan’ı daha büyük ve birleşik bir emaret biçimine koymuştu. Berlin Kongresi’nde İngiliz delegeleri, bu emareti küçültüp ve ikiye bölerek, Doğu Rumeli’yi muhtariyet yönetiminde bir eyalete dönüştürmekte, yarışmıştı. Bu öneri, genel yarar, barış adına ve padişahın egemenlik hakkını korumak için yapılmıştı. Bu yaklaşıma göre Rusya, önerilen değişikliği kabule karar verdi ve yeni antlaşmanın kararını, iyi niyetle uyguladı. Doğu Rumeli ile Bulgaristan

boşaltılacağında, bazı kuşklar ortaya konmuşken, boşaltma işlemi, belirlenen sürede gerçekleşti. Ardından da, Rusya'nın prenslik üzerindeki büyük etki, hep barış yolunda kullanıldı. Devletim, halkı her türlü siyasi hayallerin dışında, maddi çıkarlarıyla uğraşmaya özendirip, kendilerine rahat durmalarını öğütlemekten geri durmadı. Öbür yandan, Avusturyalı delegenin de uyardığı gibi, padişah Doğu Rumeli için iyi niyet göstererek, antlaşmanın tüm karar ve koşullarını dürüstçe uygulamıştır. Zaten eyalet yasaları, bu eyaletin bayındırlık ve mutluluğunu sağlamıştı. Bu yasalar denenmiş, bazı eksikleri olsa bile bu, nasıl düzenlenmiş ise, yine öylece değiştirilebilirdi. Kısaca, eyaletin memnun ve mutlu olduğunda, kuşku yoktu. Bu durum bile, çok doğal olan milli duygulara engel olamaz idiyse de, bu duygular, sabır ve ılımlılık çizgisi içinde kalmalıydı. Bu konferansta delege bulunduran devletlerden ikisi, büyük ölçüde ünlenen hükümdarlar ile politikacılar sayesinde, milli birliklerinin oluşumunu görmüştür. Oysa bu konuda yapılan katı ve ihtilalci girişimler, hep sonuçsuz kalmıştı. Bulgaristan'ın egemen davranması için yapılan öğütlerin, işe yarar bir etkisi olamadı. Milli duygular, bozguncular için bir uygulama aracı ve adeta bir oyuncak gibi kullanıldı. Doğu Rumeli'de ilk vali zamanında, hükümet üyeleri bu eğilimleri özendiriyordu. İkinci vali zamanında muhalif parti, bu eğilimi hükümete karşı bir silah gibi kullandı. Prenslikte iş başındaki Serbestî Parti'nin onay ve bilgisiyle yapılan askeri ihtilal, hükümeti tepe taklak etmenin, gerekçelerini hazırladı. Padişaha bağlı olan prens de, bu entrikanın aracı oldu. İşte, bir çözüm araştırmak zorunda kaldığımız üzücü durum, böyle oluştu. Halk kandırıldı. Çünkü ilk önce, devletlerden yardım göreceklerine ve daha sonra devletlerden bazılarının, kendilerini destekleyeceğine inanmışlardı. Şimdi yavaş yavaş, gerçek durumu anlıyorlar. Bu durumda ortaya çıkan, olmuş-bitmiş bir olayı, padişah ile Avrupa kabul edebilir miydi? Kınanması gereken, bazı taşkın istekler gösterildi, barış tehdit edildi ve her yandan bir takım tehlikeler ortaya çıktı. İşte bu durum, devletlerimizin cidden dikkatini çekti. Barışın önceden sağladığı koşullar, yani antlaşmaların esasları üzerine iadesini görmek, tüm devletlerce, acil bir gereklilik konumundadır. Bundan dolayı Avrupa'nın amacı, yalnızca çiğnenen antlaşmaya dönmek olup, bu düşünce ile devletim, padişahın yaptığı çağrıya en önce katılmış ve ihtilal ateşinin yayılmasını engellemek için, elçilerin toplanmasını istemişti. Bu düşünce, Babıali'nin çağrısında ve birbirini izleyen, bize gönderdiği yazılarda da vardır. Çar, ihtilal hareketini şiddetle

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

kınadı. Rusya da kendini, bu ihtilal hareketi ile her türlü bağ ve ilgiden kurtarıp, dışarıdan yardım alınmasını engellemek için, katı önlemler alınmasını istedi ve Rus subayları çekti. Bu da Bulgarlarca, yeterince üzüntü ve ümitsizliğe neden oldu. Kısaca hükümetim, konferansa katılmamı istedi. Sanıyorum ki konferans görüşmeleri, Berlin Antlaşması’nın korunması ve egemenlik hakkı gözetilerek, önceki duruma kesinlikle dönülmesinden, başka temele dayanamaz.”

İngiliz delege, yapılabilecek önerileri Fransız delege gibi, devletine bildirip, gerektiğinde yeni talimat isteyeceğini söyledikten sonra, şu yazıyı okudu: “Osmanlı Devleti’nin tüm topraklarının mutluluğu gibi, Doğu Rumeli’nin mutluluk ve bayındırlığı da, padişah için gerekli olduğundan, bu eyalette barışın iadesini kolaylaştırmak amacıyla, padişaha ortak bir çalışma ile yardım için, Babıali’nin çağrısı üzerine ve devletlerimizden aldığımız emir gereğince, burada toplandık. Şurasını kuşkusuzca belirtirim ki, beni bu konferansta görevlendiren devletim, Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü korumaya ilişkin her şeyde, çok ilgilidir. Ve bana verdiği talimatın tümünde, bu konu çok önemli bir yer tutar. Bundan dolayı, Doğu Rumeli halkının durumunu düzeltmek için, en güvenilir ve en etkili araçları araştırmak ve halkın şikayetlerini inceleyerek, padişahın kendilerine verdiği yasa ve düzeni, daha güçlü ve daha sağlam bir temel üzerine oturtmak ve bu biçimde, huzur ve güvenliği bozulan bu eyaleti, Osmanlı yönetimine daha güçlü ve daha sağlam bağlarla bağlamak üzere, her şeyden önce Doğu Rumeli’nin durumuyla uğraşmasını, konferanstan rica etmekle görevliyim. Bazı eyaletlerin, merkezi hükümetin tutumundan kaynaklanan şikayetler üzerine, kendilerini böyle bir konuma koydukları, çok kez görülmüş bir şeydir. Ancak burada, büsbütün sıra dışı bir durum karşısında bulunuyoruz. Çünkü Osmanlı yönetimi, padişahın bir valiye verdiği ve özerk yönetimce sahip olduğu ayrıcalıklara tümüyle uyulan Doğu Rumeli Eyaleti’ne karşı, asla şikayet konusu bir durum ve harekette bulunmamıştır. Bundan önce okunan bir yazıda, Osmanlı halkının gönenç ve mutluluğu, Tanrı’nın kendisine emanet ettiği padişahın, sahip olduğu yönetim gücünü, tam anlamıyla beğenmiştik. Şunu memnuniyetle bildiririm ki, Avusturya ve Rusya delegeleri de, bu konuda açıkladığım düşünceye katılmıştır. Padişah ile görüşmemizde, gönenç ve güvenliği bozulan halkın durumuyla ilgilenerek, bunları sağlamaya en uygun araçları bulmaya ve inandırma yöntemleri ile bu

eyalette, yasal konumu sağlamaya, barışı uzun süre için gerçekleştirmeyi başardığımızı duyarlarsa, bu durumun, çok açık görüşlü padişaha yakışacağı inancındayım. İşte, devletimden aldığım talimat bu amaca yönelik olmakla, bu talimat doğrultusunda, Osmanlı delegelerine başvurarak, açıkladığım düşünceye katılıp katılmadıklarını ve talimatlarının, nasıl olduğunu bildirmelerini, rica ederim.”

Server Paşa, delegelere güzel duygularından dolayı teşekkür ederek, artık önceki durumun iadesi için, en uygun araçları ortaklaşa araştırmaktan başka, yapacak başka şey kalmadığını bildirdi.

Başkan: *“Devletimin zaten konferans düzenlemekten amacı, bozulan düzeni birlikte iadeye uygun önlemleri kararlaştırmaktır. Bundan dolayı, burada delegesi olan tüm devletlerin ortak amacına varmak için, birbirine danışmalarını saygın delegelerden rica ederim.”* dedi ve bu delegelerden ikisinin, devletlerinden daha kapsamlı talimat almak arzusunda bulduklarını belirtti.

Fransız delege: *“Ben yalnız şurasını bildirmek istemiştim ki, devletim bana verdiği talimatta, tüm devletlerce gereken amaca varmaya uygun, çeşitli araçları göz önüne alıyorsa da, yalnız Berlin Antlaşması'ndan ve padişahın egemenlik hakkından söz eden çağrıya dayanıyor. Belki, başkanın düşüncesini yanlış anladım. Ancak konferansta bir yeni öneri ortaya çıkarsa, işte o zaman devletime başvurmaya zorunlu olacağım. Bundan dolayı, bu konudaki düşüncem, yalnız bir işlemden ibarettir.”* dedi.

Başkan: *“Şurasını yinelerim ki, konferansta delege bulunduran devletlerce, imzalanmış bir antlaşma vardır. Bu antlaşmaya, büyük zarar verildi. Devletimin niyeti, bu antlaşmanın çiğnenmesinden önceki duruma, uygun bir çözüm biçimine varmak için, gereken araçlar hakkında görüşme yapılmasını, bir konferansa bırakmaktı. Babıali'nin arzusu, bu yöndedir. Bu nedenle, imza sahibi devletlerce uygulanabilecek ve memnuniyet verici bir çözüm biçiminin, birlikte araştırılmasını, delegelerden rica ederim.”* dedi.

İtalyan delege dedi ki: *“Fransa ve İngiltere delegelerinin söylem tarzından anladığıma göre, kendileri görüşmelere devam için, yeterli talimata sahiptir ve sorunun şimdiki halinde, yeni talimat istemine gerek görmeyip,*

ancak ileride yeni öneri yapılırsa, o durumda bu yetkiyi kullanacaklarını söylemek istediler.”

Avusturyalı, Alman ve Rus delegeler, birbirini izleyen söylevde bulunarak, kendi sezgi ve inançlarına göre, başkanın açıklamasında, çağrıdan önce ve sonra gönderilen belgelerin içeriğine aykırı bir şey olmadığını ve zaten tüm delegelerin, yeni öneri yapılırsa, devletlerine başvurmaya yetkili olduklarını bildirdi.

İngiliz delege, devletin yalnızca çağrıyı kabul edip, bu kabulün, çağrıdan önce gönderilen notaları, kapsamadığını bildirdi.

Fransız delege: *“Daha önce kararlaştırılmış hiçbir düşüncem olmaksızın, yalnızca düzeni iade, barışı sağlamak ve Berlin Antlaşması ile onaylı, padişahın egemenlik hakkını sağlamlaştırmak konularına yardım için, elden geleni yapmaktan iyi niyetiyle, konuşmaya hazırım.”* dedi.

Başkan, arkadaşlarının açıklamasını, memnuniyet verici bir güvence saymakla birlikte, şu uyarıda bulundu ki, Osmanlı Hükümeti, çözümün araştırılmasında yalnız kalmak istemeyip, devletlerle birlikte olmak arzusunda ve bu çözüm biçiminin, ortak görüşmelerden elde edilmesi isteğindedir.

Server Paşa, tüm delegelerin yaklaşımı konusunda, aynı düşüncede olduğunu söyledi. Bunun üzerine Rus delege: *“Düzenin iadesine yarayacak araçları, araştırmaya girişme zamanıdır. Ancak padişahın danışmanları ve sorun ile doğrudan ilgili devletin vekilleri olarak, Osmanlı delegeleri, konferans kararına bırakılacak önerileri, ortaya koymalıdır.”* dedi.

Bu düşünce İtalyan ve Alman delegelerce desteklendi. Başkan: *“Devletimin düşüncesinin, tümüyle gerçekleşmemesinden korkuyorum. Çünkü devletim, özellikle her devletin, görüşme ilkeleri konusunda, aynı olması arzusundadır.”* dedi.

İngiliz delege, kendisi de arkadaşlarının konumunda bulunduğunu ve görüşmelere, iyi niyetle girişmek arzusunda olduğunu söyledi. Avusturyalı delege, arkadaşlarının konumca hiçbir farkı olmadığını söyleyerek, zorlukların korkulacak bir duruma gelmesine meydan bırakmamak için, hep birlikte uygulanacak bir çözümün görüşmesine, bir an önce başlanmasını istedi. Ve

Osmanlı delegelerinin, önermeye gerek gördüğü, uygulanabilir araçları, hemen bildirmesini rica etti.

Server Paşa “*Berlin Antlaşması, delegelerin elindedir. Söz konusu araçlar, bu antlaşmada bulunmalıdır.*” dedi.

Rus delege, Avusturyalı delegenin sözüne gönderme yaparak: “*Delegelerin, Osmanlı delegelerine, önerilerinin neden oluştuğunu sormaları, onların bu önerileri ortaya koymasından daha kolaydır. Gerçekten bu güne değin, görüşmelerin esası bile, devletlerce oy birliği ile kararlaştırılmamıştı. Bugünkü oturum ise, bu birliğin kanıtına adandı. Şimdi Osmanlı Hükümeti, devletlerin uzlaşmaya yönelik düşüncesi, artık güvenilir olduğundan, yapacağı önerileri, sakın düşünce ile araştırabilir. Bundan dolayı konferans, söz konusu öneriyi, bugün olmazsa gelecek oturumda yapmasını, Osmanlı delegelerinden rica eder.*” dedi.

Bu öneri, oy birliği ile kabul olundu. Başkan gelecek oturumun, Pazartesi günü olmasını istedi. Konferans saat 16:00’da dağıldı.

*

Üçüncü Oturum

Oturum, 9 Kasım 1885 Pazartesi günü saat 15:00’te açılarak, 2 numaralı tutanak kabul edildi. Başkan şu belgeyi okudu:

“*Doğu Rumeli olaylarının ortaya çıkışında, Osmanlı Hükümeti bu eyalette, kan dökmeksizin, düzeni iade ve padişahın egemenlik hakkına uygun olarak, antlaşma kararlarını korumak amacıyla, imza sahibi devletlerin adil düşünce ve iyi niyetli yardımlarına başvurmuştur. Babiali ’nin inancına göre bu başvuru, sorunu arzulanan biçimde çözmeye ve askeri yığınak yapmış olan Yunanistan ile Sırbistan’da, kamuoyu heyecanını yatıştırmaya yönelik, tek araç konumundaydı. Geçen Cumartesi günkü oturumda, altı devlet delegesi, Osmanlı Hükümetinin, bizi uğraştıran soruna ilişkin önerileri ileri sürmemiz gerektiği görüşünü bildirdiğinden, aşağıdaki konuları açıklamaktan, övünç duyarız. Doğu Rumeli’deki ihtilalin başlangıcında Babiali, Berlin Antlaşması’na ve padişahın egemenlik hakkına uygun bir çözüm biçimi aramış ve bunun için, bazı ilkeler belirlenmesi gerektiğini onaylamıştır. Hatırımıza üç değerlendirme geldi:*

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

Birincisi, Osmanlı Hükümeti’nin maddeten veya arazice asla özveride bulunmak zorunda bulunmadığı.

İkincisi, düzenin iadesinden sonra gönenç ve güvenliği bozmaya yönelik her şeyi ortadan kaldırmak amacıyla, Osmanlı Hükümeti’nin Doğu Rumeli’de Balkanlar sınırını, Berlin Antlaşması’na göre güçlendirmesi.

Üçüncüsü, bulunacak çözümün, Osmanlı Devleti’nin toprağına saldıracak, çevre hükümetlere, gerekçe verecek biçimde olmaması konularıdır. Yukarıda açıklanan ilkeleri, konferansın ihtiyacına uygun sayacağı, bu ilkelerin ileride, yalnız Doğu Rumeli ile sınırlı kalmayacağı ve Bulgaristan’ın Doğu Rumeli ile birleşme düşüncesi karşısındaki çevre hükümetlere de yayılabilecek, her türlü anlaşmazlığın çıkışını engellemeye, en uygun yol gözüyle bakılacağı inancında bulunduğumuzdan, böyle bir anlaşmazlığın, gerektiğinde Doğu Rumeli’de anarşi çıkaranların cezalandırılması sırasında, bir takım günahsız kişilerin zarar görmesini ve bundan dolayı Babiali ile Büyük Devletler’in insancıl düşüncesine ve barışı korumak yönündeki arzusuna aykırı biçimde, boş yere kan dökülmesini, zorunlu olarak gerektireceği belli olduğuna ve kısaca Prens Aleksandr, baş eğdiği güvencesini vermiş olduğuna göre, konferansa şu maddeleri öneririz:

- 1) Bulgaristan Prensi, askeriyle birlikte Doğu Rumeli’den çekilip, Bulgaristan’a dönmek açık koşuluyla, hakkında hoşgörü gösterilmesi;*
- 2) Doğu Rumeli’ye, mevcut uygulama gereğince, bir vali atanması;*
- 3) Bu amaca varmak, yani Prens Aleksandr’ı görev alanı içine dönmeye inandırmak için, en uygun araçların bulunması.”*

Başkan bu programı, delegelerin dikkatli görüş ve insancıl düşüncesine bıraktığını, ekledi. İtalyan delege, başkanın okuduğu belgenin, önceki toplantıda ortaya konulan ilkelere, uygun bazı kurallar içerdiği inancında olduğunu belirttikten sonra, bu belgenin öbür delegelerdeki izlenimini, duymak istediğini söyledi.

Avusturyalı delege: “Şimdi ilk kez bilgilendiğim bir belgenin, başında yer alan düşünceler ile sonundaki görüşler arasındaki bağlantıyı yeterince anlayamıyorsam da, durumun kötülüğü ve ileride bir takım karışıklığın

çıkmasını engellemek için, uygulanabilecek bir çözüm bulunmasının, ivedilikle ortaya konduğu bir zamanda, konferansın teoriden ibaret sözler ile zaman kaybetmemesi arzusundayım. Bu belgeyi dikkatle değerlendirdikten sonra, bunun özüne ilişkin görüş bildirme yetkisini, saklı tutarım.”

Fransız delege: *“Okunan belgeyi ilgiyle dinledim. Başkanın da kabul edeceği gibi, bu belgede açıklanan maddelerin bazısını kolayca destekleyebilirsem de, öbürlerinin daha özenli incelenmesi gerekir. Konuya girmeye hazırım. Ancak, arkadaşlarımla görüş bildirmesini, beklemek arzusundayım.”* dedi.

Alman delege: *“Avusturyalı delegenin bulunduğu durumdayım. Sunulan önerilerin konferansta okunduğu zamana kadar, bu konuda herhangi bir görüşüm yoktu. Bu belgeyi bir kez daha okumak ister, görüşümü saklı tutarım. Bu görüşüm, gerektiğinde ileride, devletimden isteyeceğim talimata göre olabilir.”* dedi.

Rus delege: *“Arkadaşlarımla ileri sürülen görüşlerin, tümüne katılırım. Yine de bu belgeden, ilk anda bazı düşünceler aklıma geliyor. Belge iki kısma ayrılmıştır. Birincisi özellikle Osmanlı Hükümeti'nin arzusunu bildiren, bazı genel düşünceyi içerir. Bu durumda bu arzu, zaten bilinen ve Berlin Antlaşması'ndan kaynaklanan kurallara da uygun olmakla, yeniden tartışmaya gerek yoktur. Hatta bu görüşler arasında, yeter derece açık olmayan bir düşünce vardır ki, o da görüşleri istenmekten çekinilemeyecek bazı çevre hükümetleri, gücendirme korkusuna gönderme yapan maddedir. Bu belgenin ikinci kısmı az çok ciddi ve oldukça geniş, öneriler içermektedir. Teoriden oluşan söylemlere girişmenin, gereksiz olacağına ve işin en acil yönünü düşünmek gerektiğine ilişkin, Avusturyalı delegenin ileri sürdüğü düşünceye katılırım. Öbür yandan Fransız delege gibi, ben de şu inançtayım ki, bu önerilerden bazıları daha çok dikkat ile incelenmeli. Öbürleri, kolaylıkla herkesin desteğini kazanacaktır. Sanıyorum ki şimdi bize sunulan program, tüm dikkatimizi vermeye değer olduktan başka, bu konuda Osmanlı delegelerince yeni açıklama yapılmasını gerektirir. Bu inceleme ile yeni açıklamadan sonra talimatım yeterli değil ise, Alman delege gibi, devletimden yeniden talimat isteme yetkisini saklı tutmakla birlikte, bu konuda görüş bildiririm.”* dedi.

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

Başkan: *“Delegeler yeni açıklama arzusunda bulunduğu için, bu açıklamayı yapmaya hazırım. Gerçekten okuduğum belge iki kısımdır.*

Birincisi Berlin Antlaşması’nın kavram ve anlamına uygundur. Çünkü bu antlaşma, Doğu Rumeli sınırları üzerinde askeri yığınak yapılmasından söz ediyor.

İkinci kısmın, konferansı uğraştıran sorun, yani Doğu Rumeli ile doğrudan bağlantısı vardır. İşte konferansça gösterilen isteğe uygun olarak, Babiali’nin önerileri bu kısımda ileri sürülmüştür. Devletim, eyaletlerinden birinde kargaşa çıkaran, asi bir prens karşısında bulunuyordu. Gelecekte çıkması olası bazı sakıncaları ortadan kaldırmak ve özellikle en haklı davalarda bile, daima üzüntü verici olan kan dökülmesini engellemek için, konferansa prens hakkında hoşgörülü davranmasını ve ‘Çekiliniz ve görev alanınız içine dönünüz’ diyerek, prene başvurmasını önermeye karar verdik. Bu Prens Aleksandr hakkında, bir türlü bağışlamadır. Bağışlamanın güzelliği de, sakıncaları da vardır. Her ikisini, terazi ölçüsüyle iyice düşünmek gerekir. Fakat şu bulunduğumuz durumda, yaptırım araçlarına başvurmadan kaynaklanan sakıncalar, bir hoşgörü davranışından oluşacak güzellikler ile dengelenip karşılaştırılmaz. Bu durumda, zaten devletlerin insancıl düşüncesine uygun bir yola, niçin girilmemeli? Önerilerimizin ikincisi, yürürlükteki yonteme göre bir vali atanmasıdır. Bu yöntem bilindiğinden, bu konuda sözü uzatmaya gerek yoktur.

Üçüncü önerimiz, Prens Aleksandr’ı görev alanına döndürmeye inandırmak için, gereken araçları araştırmaya ilişkindir. Bu öneri, adeta birinci önerinin tamamlayıcısıdır. Bu öneriyi konferans kabul ederse, söz konusu araçları araştırma ve bulma görevi, delegelere ait olacaktır. İçimizden herbiri, bir yöntem gösterebilir ve incelemeyen sonra, bu yöntemlerden hangisi daha çok uygulanabilir ise, o yöntem seçilebilir. Fakat şurasını yinelerim ki, bizim başlıca amacımız, isyan halinde bulunmakla birlikte, padişaha ait olan bir eyalette, kan dökülmesini engellemektir. Bu eyalet halkı, padişahın uyuğu ve çocukları olduğu gibi, bunları yola getirmek için gönderilecek asker de, yine padişahın çocuklarıdır. Düşmana karşı yapılan savaştan kaynaklanan güçlükler bile, üzüntü vericidir. Fakat isyan bayrağını kaldırmış değil, belki gücendirilmiş olan ve hatasından üzüntü duyması beklenen Bulgar halkı, bağışlamanıza

yaraşır. Bundan dolayı, öteki araçların var olup olmadığını aramaksızın, zorlayıcı araçlara başvurmayı, görevden saymıyoruz. Bu düşünceyi sizlere bildirmeye zorunluydum. Eğer görüşmeleri başka bir güne bırakmaya gerek görmezsem de, bu yöntemi uygun görürseniz, ben de bunu desteklemeye hazırım.” yolunda sözler söyledi.

İngiliz delege: “Önceki oturumda bildirdiğim gibi, her türlü ciddi öneriyi devletime bildirme yetkisini saklı tutarım. Şimdi ileri sürülen öneriler, o konuda gerçekleşecek görüşmelerden sonra ciddi bir değer kazanırsa, bunları Londra’ya bildirmekten geri durmayacağım bellidir. Yalnız bir düşüncem vardır ki o da, Berlin Antlaşması’nu imzalamayan hükümetlerin, Avrupa Büyük Devletleri’nin düşündüğü çözüm biçimine karşı, hiçbir şey söylemeye veya istemeğe yetkileri olduğuna, karşı çıkmaktır.” dedi.

Başkan: “Devletimin düşüncesi de bu merkezdedir. Fakat bazı çevre hükümetlerinin, zorunlu olarak göze batan bir yol tuttıkları yadsınamaz. İşte oturumun açılışında okunan belgede yer alan ilk görüşün yaptığı gönderme de, bunu içerir.” cevabını verdi.

Avusturyalı ve İtalyan delegeler, kendi inançlarınınca bu belgenin, yeter derecede uygulanabilir bir özellik taşımadığını ve Osmanlı Hükümeti’nin daha kesin öneriler ileri sürmesinin, yararlı olacağını söylediler.

Fransız delege: “Konuşmaların ayrıntısına girişmeksizin, düzene ilişkin bir sorun hakkında, saygın arkadaşlarımdan dikkatini çekmek arzusundayım. Prens Doğu Rumeli’den çekilmeğe inandırmak için, gereken araçları araştırmadan önce, bugün yürürlükteki durum yerine, hangi yöntemin konulacağını bilmek gerekir. Bunun için, önerilerin ikinci kısmını, hemen tartışmaya açmak gerektiği inancındayım.” dedi.

Başkan, bu iki sorunun aynı anda ele alınabileceği inancında bulunduğunu ve zaten Osmanlı Hükümeti tek başına değil, çağrısını kabul eden ve elçilerini bu konudaki görüşmeler için görevlendiren, devletlerle birlikte hareket etmek arzusunda olduğunu söyledi.

İtalyan delege: “Önerilen araçların, yeter derecede uygulanabilir olmadığını yeniden belirtirim. Ancak öbür yandan, bu araçları doğrudan araştırmaya çağırıyoruz. Ve son oturumdan sonra elde ettiğimiz ümidin tersine

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

olarak, bize kesin hiçbir şey önerilmiyor. Bu konu ile en çok ilgili devletin, kendi düşünce ve beklentisini daha kesin bir biçimde açıklamadıkça, görüşmeler ilerlemez.” içerikli sözler söyledi.

Başkan: “*Prens Aleksandr’ı Doğu Rumeli’den çıkarmak için, türlü araçlara başvurulabilir. Örneğin kendisine bir uyarı veya bir görevli gönderilebilir. Bu görevli gerekirse, İstanbul’daki kapıkethüdası olabilir veya kendisine verilmesi uygun görülecek öğütleri alması ve iletmesi için, buraya bir iki kişi göndermesi kendisinden istenebilir. Her durumda, gerek bu önlemler ve gerek uygun görülecek öteki araçları, tüm delegeler birlikte kararlaştırmalıdır.*” dedi.

Avusturyalı ve İtalyan delegeler, Osmanlı delegelerinin, düşüncesini açıklamaları konusunda, yeniden ısrar etti. Fransız ve Rus delegeler, özellikle Prens Aleksandr çekilirse, Doğu Rumeli’nin hükümsüz kalmaması için, ne tür önlemler alınacağını sordu.

Rus delege: “*Osmanlı delegesinin yaptığı önerilerde, Doğu Rumeli Eyaleti’nde görevli memurları, istifalarını vermeye çağırmak gereği bile, söz konusu edilmelidir.*” dedi.

Başkan: “*Benzer durumlarda ne yapılmak gerekeceği, deneyerek anlaşılır ve çoğunlukla düzeni iade için, bölgeye büyük memurlar gönderilir. Asıl gerekli olan şey, yönetim dizginini ele almak için, bir vali atanmasıdır. Böylece düzen, güvenlik ve barış, yavaş yavaş gerçekleşir. Bu konuda, bir an önce görüşmelere girişilmesi yararlıdır.*” dedi.

Fransız delege şu uyarıda bulundu: “*Konferans oturumunun açılışında, ya görüşmeleri diğer bir oturuma bırakmak veya doğal olarak esas sayılması gereken belgelerin, sıraya konularak, hemen görüşmeye girişme seçeneklerinden birini kabul etmeliydi. Bu iki yöntemden hiçbiri belirlenmediğinden, görüşmeler bir tür, görüş alış verişi biçimini almış gibi görünüyor. Bu görüş alış verişinin hiç olmazsa şu yararı vardır ki, delegelerden her biri, ne kendisini ne de devletini, hemen bir türlü yükümlülük altına koymaksızın, düşüncesini bildirebilir. Ben de bu yolda devam ile görüşmelere, adeta gayriresmi biçimde katılıyorum. Başkanın okuduğu belgenin sonunda yazılı üç madde, delegelerin bunlara verdiği önemden, daha ciddi bir önem*

taşır gibi görünüyor. Birinci madde, padişahın Prens Aleksandr hakkındaki cömertliğini içermektedir. Bu ise padişahın bağışlama duygusunun açık bir kanıtıdır. Prens Aleksandr'ın iki konumu vardır. Bir yandan, padişaha bağlı bir prensdir. Bu nedenle padişah, onun için hoşgörülü veya şiddetli işlem yapabilir. Öbür yandan Prens Aleksandr, bugünkü asi ve geçici hükümetin başıdır. Padişah, kendisine bağlı olan Prens Aleksandr hakkında, dilediği gibi işlem yapabilirse de, konferans da, Doğu Rumeli'de oldu-bitti ile kurulan bir asi ve geçici hükümetin başı hakkında, istediği gibi işlem yapabilir. İşte bu ikinci nokta göz önüne alınırsa, başkanın raporu ciddi bir öneriyi içermiş olup, bu da bir valinin atanması konusudur. Başka bazı çözüm biçimi bulunabilirse de, bu öneri incelenmeye değer. Kısaca, üçüncü madde de kesin bir şeyi içerip, o da Prens Aleksandr'ı görev alanına döndürmek için, yaptırım araçlarına başvurma isteğidir. Bu davranış biçimi incelenebilir ve tartışılabilir. Ancak bu belgenin tümü üzerinde görüşmemiz için, izlenmeye değer bir yol olduğu, onaylanmalıdır. Ve bu belgeyi esas alarak, kuşkusuz görüşmelere girilebilir. Eğer bu yolu seçersek, ilk önce bugünkü hükümet yerine geçecek, yasal hükümet yapılanmasının araştırmasına girmenin, daha çok akla uygun olacağı düşüncesindeyim.” dedi.

İtalyan delege: “Benim düşünceme göre, tersine, birinci sorun, bir yeni hükümet kurulmasına gerek olup olmayacağını anlamaktır. Çünkü Berlin Antlaşması kararlarına dönüş ile bugünkü hükümetin değişmesi gerekeceğine, konferansça karar verilmedikçe, bu sorun tartışılmaz. Geleceğe yönelik olarak belirlenecek yönetim biçimine gelince, Berlin Antlaşması'nda Doğu Rumeli valisinin atanma biçimi açıktır. Bundan dolayı, bu konuda daha önceki isteğimi yineler, yani 'Babıali Prens Aleksandr'a yapılacak bildirimle ilişkin, Başkan'ın önerdiği araçlardan hangisini, yani bu bildirim bir uyarı veya bir özel görevli ya da başka bir biçimde mi yapmayı uygun görecektir.' Burasının, gelecek oturumda bildirilmesini Osmanlı delegelerinden rica ederim.” dedi.

Avusturyalı ve Rus delegeler, İtalyan delegenin önerisine tümüyle katılıp ve hızla bir sonuca varılması gerektiğinde, ısrar ettiler. Başkan, Osmanlı Hükümeti'nin de, bu sonucu olabildiğince hızlandırmak isteğinde olduğunu söyledi.

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

Alman delege, görüşünü kısaca bildirmek için dedi ki: *“Görüşmenin başlangıcında, konferansa yapılan önerileri, gereğince incelemek için, süre istemiştim. Bu incelemeyi kısmen yaptım. Yine de başkanın yaptığı açıklamayı, bir kesin sonuca doğru takdire değer bir adım gibi görmüyorum. Sözün kısası, sanırım Osmanlı delegeleri, herkesin beklentisine cevap verdi, denemez. Yapılan öneriler, bence çok belirsiz göründü. Bundan dolayı, konferansa daha açık ve tümüyle net öneride bulunmasını, Osmanlı delegelerinden rica eden, İtalyan, Avusturyalı ve Rus delegelere katılırim.”*

Fransız delege, Alman delegenin değerlendirmesine katılarak: *“Acaba Osmanlı delegelerinin, ilk önce hangi noktalar üzerine görüş bildirmesi istendiği, kendilerine gösterilerek, işleri kolaylaştırılmaz mı? Örneğin vali atanması konusunda, vali, Doğu Rumeli boşaltıldıktan sonra mı, önce mi atanacak ve vali atanıncaya değin, Doğu Rumeli’nin yönetimi, kime verilecektir? Tüm devletlerce gereken uzlaşının, hemen oluşacağına güven var mıdır? Sonra, son olaydan önceki yönetimin, değişip değişmeyeceği incelenir ve üzerinde konuşulabilir.”* dedi.

İngiliz delege, devletin konferansa sunulmasını istediği bir bildirgeyi, görüşmeleri kolaylaştırmak ümidi ile okumayı, görev saydı: *“İngiltere, konferansın öbür işlemlerinden önce, Doğu Rumeli’nin durumu hakkında, gerçekten inceleme yapıldığını görmek konusundaki isteğinin, bu konferansta delegesi bulunan devletlerce, önemseneyeceği ümidindedir.”*

Başkan bu bildirgeyi senet sayarak, önerilerden hangisi hakkında konferansa yeni açıklama istendiğini sordu ve İngiltere’nin yaptığı önerinin, gelecek oturumda gündeme alınabileceğini söyledi. Alman delege, başkanın sorusuna karşılık olarak, bir sonraki oturumun konu listesinin belirlenmesini, kendisinden rica etti. Bu istek, Rus ve Avusturyalı delegelerden destek gördü. Başkan, Osmanlı delegelerinin kendi önerilerine ilişkin, sunacağı yeni ve açıklayıcı bilgiyi, konu listesine eklediğini söyledi.

Avusturyalı delegenin çağrısı üzerine Server Paşa, delegelerin isteğine katılmak için, Osmanlı delegelerince çözüme varılmasına özen gösterileceğini bildirdi: *“İngiltere’nin önerisi de, gelecek oturumun konu listesine alınacaktır.”*

Oturuma son verilmeden önce Rus delege: “*Osmanlı delegelerince okunan bildirgenin bir maddesine ilişkin, İngiliz delegesince belirtilen görüşe dikkat çekerek, er geç yayınlanacak bir belgede, Büyük Devletler kararının, bazı küçük hükümetlerce ileri sürülen isteklerin etkisinde kalındığı izlenimine yer verebilecek biçimde, bir gönderme olmasından korkuyorum. Bu hükümetlerin tutumu görmezden gelinemezse de, söz konusu isteklerin aslından başka, Büyük Devletlerce ne düzeyde olursa olsun, önemsenmeye değer olduğu izlenimine yer verebilecek şeylerin, hepsinden kaçınılmalıdır.*” dedi.

Avusturyalı delege: “*Anladığıma göre Rus delege, konferans görüşmelerini içeren tutanaklarda, gelecek isteklere dayanak olabilecek, tek bir harf bulunmasını istemiyor. Bu görüşe kesinlikle katılırsam da, arkadaşım gibi ben de, bir olay karşısında bulunduğumuzu ve bunun, konferansça dikkate alınmaya değer olduğunu bildiririm.*” içerikli sözler söyledi.

Alman, İtalyan ve Fransız delegeler de, bu yönde görüş bildirdi. Başkan da, aynı açıklamada bulunmuş ve konferansta söylenebilecek şeylerden hiçbirinin, bir takım aşırı beklentilere, asla gerekçe olamayacağını, yeterince belirlemek istediğini söylemiştir.

Avusturyalı delege: “*Filen var olan durumun, bu açıdan bile ürkütücü olduğunu, yeniden belirtirim. Bu yüzden, olabilecek en hızlı kararı vermesini, tüm saygın arkadaşlarımdan ve özellikle Osmanlı delegelerinden, hep rica etmiştim.*” dedi.

Alman delege, gelecek oturumda Osmanlı delegelerince ileri sürülecek önerilerin, daha açık ve bundan dolayı, hızla sonuca varmaya uygun olacağı umidinde bulunduğunu bildirerek, Alman delegenin görüşüne katıldı. Gelecek toplantı için Perşembe günü kararlaştırıldı. Oturum saat 17:00’de dağıldı.

*

Dördüncü Oturum

Oturum, 12 Kasım 1885 Perşembe günü saat 15:15’te açılarak üç numaralı tutanak kabul edildi. Başkan şu belgeyi okudu:

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

“Konferansın son oturumunda altı devlet delegesi, görüşümüzün gereğince açıklanmasını istediğinden, aşağıdaki önerileri dikkatlerinize sunmaktan onur duyarız.

Birincisi: Askeri ile birlikte Doğu Rumeli’den çekilmesini, padişah ile Büyük Devletler adına önermek için, Babiali’den yazılan bir çağrıyı, prenze vermek için, bir özel memur gönderilmesi.

İkincisi: Bu memurun, Doğu Rumeli memur ve halkının bağlılığını sağlamak amacıyla, yine padişah ile Büyük Devletler adına özendirmek için, bir bildirge yayınlanmakla görevlendirilmesi.

Üçüncüsü: Yürürlükteki uygulamaya göre, bir vali atanıp ve gönderilinceye değin; valinin görevini geçici olarak üstlenecek, eyaletteki düzeni sağlayacak, eyalet yasalarına göre işlemleri yürütecek bir olağanüstü komiserin, Doğu Rumeli’ye gönderilmesi.

Dördüncüsü: Bu komiserin, prens çekilir çekilmez, yönetim dizginini ele almakla görevlendirilmesi.

Beşincisi: Bugün gönenç ve güvenliği bozulmuş olan Doğu Rumeli Eyaleti halkı, padişahın yasal egemenliğine bağlılık ve saygı gösterir göstermez, padişahın, tüm uyruğunun mutluluğu konusunda bilinen cömertliği gereğince, Büyük Devletler ile birlikte bir karma komisyon kurulması isteğinde olup, bu komisyon, komiserin düzenleneceği rapor üzerine, Doğu Rumeli’nin bayındırlığı, mutluluğu ve yönetimini sağlamak için, eyalet yasalarının deneyimine göre, yapılmasına gerek görülecek düzenlemeyi, incelemeye yetkili olacaktır.”

İtalyan delege, Osmanlı önerilerini dikkatle dinledikten sonra, kendisine verilen talimat gereğince, bunlara aslında destek vermeye ve konferansa arzulan barış amacına varmak için, delegeler arasında konuşulacak önlemlere, bu önerileri temel saymaya, yetkili olduğunu söyledi.

Avusturyalı delege: “Ben de aynı bu durum ve konumdayım. Söz konusu önerilerin, konferans işlemlerine temel sayılması düşüncesini desteklerim. Her ne kadar, şu bulunduğumuz özel durumun gerektirdiği olağanüstü önlemlere

ilişkin, Berlin Antlaşması'nda herhangi bir belirginlik yoksa da, yine de söz konusu önerilerin, aslında antlaşmaya dayandığını görmekteyim.” dedi.

Fransız delege, bu önerileri devletine bildireceğini söyledi. Alman delege, İtalyan ve Avusturyalı delegelerce gösterilen inceliğe katılarak, Osmanlı delegelerinin önerisini, görüşme için yeterli saydığı ve elindeki talimat gereğince, bunu desteklemekle birlikte, konferans beklentisine, böylesine açık bir tutum sergilediğinden dolayı, Osmanlı delegelerine teşekkür etti.

Rus delege: *“İtalyan, Avusturyalı ve Alman delegelerce belirtilen değerlendirmeye, tümüyle katılırım. Ben de bu önerilerin, görüşme için oldukça yeterli bir esası içerdiği inancındayım. Osmanlı Hükümeti'nden başka hiçbir devlet, Balkan yarımadasında yaşanan olaylara, doğrudan doğruya ilgili olmadığından, bu konu ile ilgili devletlerin Berlin Antlaşması esası üzerine, barışın iadesini görmekten başka istekleri olmaması doğaldır.” dedi.*

İngiliz delege, söz konusu önerileri devletine iletip, bu konuda talimat alabilmek için, bir kopyasını istedi ve daha sonra, şu raporu okudu: *“Osmanlı delegelerince konferansa yapılan önerileri, hükümetimin görüşüne sunacağım belli ise de, yanımdaki talimat gereğince, devletimin yaklaşımını şimdiden açıklamayı, görev sayarım. İngiltere, eski müttefiki Osmanlı Devleti'nin, güçlenmesi ve korunmasına yarayan her şeye, daima destek isteğinde olduğundan, onun çıkarlarını korumak adına, madem ki padişah bu iş için devletlere başvurmuştur, öyleyse Doğu Rumeli'deki güç ve etkisini, bir kat daha artıracak bir çare araştırılması gerektiği inancındadır. Bundan dolayı, bu türlü kargaşanın yinelenmemesi için İngiltere, konferansın, halkın beklentisini açıkça anlaması ve bu gibi zorlukların yinelenmemesine uygun araçlara, yeterince ulaşması için, bu eyaletin durumuna ilişkin, gerçekten incelem yapılmasını görmek arzusundadır. Sanırım bu düşünce, Berlin Antlaşması'nın, araştırma nedeni olan değerlendirmeye uygundur. Çünkü 1878 yılı Haziran'ının 28. günü Prens Bismarck, Berlin Antlaşması'nda demişti ki: “Avrupa, kalıcı bir durumun sağlanmasını ve halkın, etkili biçimde güvencede olmasını arzu ediyor.” (Sekizinci Protokol). Önceki oturumda Rus delege, 1878 yılından beri bu eyalette yaşanan durumu, kısaca bildirmiştir. Görüşmemizi, bizi uğraştıran konu dışına çıkarmak istemeksizin, Rus delegenin uyarısından biri konusunda, dikkati çekmeme izin verileceği ümidindeyim. Kendisi, Doğu Rumeli halkının*

eyiliminden söz etti. Bu eyilim, doğal mıdır yüzeysel midir? Doğal ise, önceki durumu bir biçimde düzenleme yapılmaksızın iade ile bu gibi kargaşanın, az çok yakın bir süre içinde yinelenmesine karşı, kendimizi sağlama almış olur muyuz? Şükürler olsun, Avrupa şimdi barış sürecinde bulunuyor. Büyük Devletler’in hepsi, barışın bozulmasına izin vermemek kesin kararındadır. Geleceğe yönelik tehlikeler bırakması olası bir durumun incelenmesi için, acaba şimdi zaman uygun değil midir? Rus delege, kendi imzası ile biten son antlaşmanın, sonuçlarından söz etti. Bu gibi zorlukların bu konferansta çözümünü görmek ve bu problemi, bir büyük sorun çıkışına değin çaresiz bırakmamak, Osmanlı Devleti’nin çıkarıdır. Çünkü önceleri, Bulgar halkının durumu, bağlı olduğu devlete ilişkin, büyük sorunların çıkışı ile birlikte düzenlenmişti. Osmanlı delegeleri önerisinde, bir karma komisyon kurulmasından söz etmişti. Bunun amacı, önceki oturumda söylediğim kararda gösterilen amaca uygundur. Devletimin görüşüne göre, çözümün araştırılması ertelendiğinden, günün gerçeklerine uygun düşmez. Söz konusu çözümü, öteki öneriler ile hükümete bildireceğim belli ise de, konferanstan beklenen, yalnızca gününbirlik etkilerin neden olduğu korku ve telaştan kaynaklanmaması ve ancak, önceki olayların deneyimi ve durumu ile uğraştığımız halkın beklentisini göz önüne alarak, Osmanlı Devleti’nin güvenliği sağlamaya etkili biçimde yardım etmesi hakkında, İngiltere Hükümeti’nin aracılığımla burada gösterilen isteği, belirtmek isterim.”

Rus delege, İngiliz delegenin okuduğu belgenin bir maddesi için dedi ki: *“Barışçıl bir çabayı ortaya koymak için toplanıldığında, geçmiş tartışmalara girişmeğe, sanırım gerek yoktur. Gönderme yapılan sözlerim, önceki toplantıda söylenmiş olduğundan, o zaman buna karşı çıkılabildiyse de, şimdi karşı durmak gereksizdir.”*

Avusturyalı delege şu sözleri söyledi: *“İngiliz delege, şimdi okuduğu belgede yer alan öneriyi, önceki oturumda bildirdiğinden, bu konuda devletime başvurduğum. Aldığım talimata göre, eyalet yasalarında değişiklik yapılması ile Doğu Rumeli yönetimince eklenebilecek düzenlemeye ilişkin görüşme yapılmasına, karşı çıkmayacaksam da devletim, konferansın ilk önce barışçıl önlemler ile uğraşılması gerektiği inancında bulunduğundan, düşünülen düzenlemelerin, barışı sağlayacak önlemlerden öne alınmasını, kabul edemem. İngiliz delegenin önerisi, İngiltere’nin isteğini içerdiğinden, bunu desteklemeyi*

çok isterdik. Ancak, bazı önemli değerlendirme, eyaletin durumunu inceleme konusundaki önceliğe, destek çıkmaya engeldir. Padişahın tüm uyruğu için belli olan iyi niyeti, hepimizce bilinmektedir. Her ne kadar son olay, padişahın egemenlik hakkına büyük zarar vermişse de, yine Doğu Rumeli halkı hakkında iyi duygular göstermek arzusunda bulunduğunu, başkanın bundan önceki açıklamasından anladık. Bugün Babiali'den konferansa yapılan önerilere göre, Doğu Rumeli halkı, onun egemenliğine saygı gösterir göstermez oluşacak bir komisyon ile yönetime önerilecek düzenlemeyi uygulama eğilimindedir. İlk önce yasal konuma dönmek ve daha sonra izin vermek gerekir. Bu yol doğal olmakla, düzeni değiştirmeye kalkışmak, padişahın onuru ve antlaşma hükümleri ile uyusacak bir hareket değildir. Zaten kıskırtılmış bir kasıt içinde ve incelenmesi gereken eyaletin durumu, hemen tümüyle alt üst olduğu bir zamanda yapılacak incelemeler, sakın ve etkili biçimde gerçekleşemez. Bundan başka, devletlerce, özellikle atanacak komiserlerin, isyan halinde bulunan memurların koruması altında görev yapması, padişah ile Büyük Devletler'in onuruna uygun düşmez inancındayım. Şurasını hatırdan çıkarmamalıyız ki, bundan birkaç hafta önce 13 Ekim 1885 tarihli bildirgeye, prensin yaklaşımına bakılınca, Avrupa'nın alacağı kararlara hemen uyacağı ümit olunmaktaydı. O zamandan beri ortaya çıkan üzücü gecikmeler, ihtilalin yayılmasının, özendirici gerekçesi oldu. Askeri hazırlıklar arttırıldı. Bu birleşmenin, kesin esaslar üzerine kurulması istenmiş gibi, idarece her türlü önlemler alınmasına başlanıldı. Eğer şimdi herkesin dört gözle beklediği kararlar yerine, bazı ön araştırma yapılacağı duyurulacak olursa, bu yeni gecikmenin, ihtilalcilerin ümitlerini bir kat daha özendirmek ve bu biçimde zaten büyük sıkıntıya düşen eyaletin, üzüntü ve özverisini uzatmaktan başka bir şeye yaramayacağı ve bundan bir sonuç çıkmayacağı kesindir. Çünkü amacımız, Berlin Kongresi'nin eserini yıkmak değil, yalnızca korumaktır. Söz konusu değerlendirme incelendiğinde, yasal durumun geri gelmesinden önce uygulanmaması gerektiğini, göstermeye yeterlidir. Aksi bir hareketi öğütleyecek sağlam gerekçeleri anlayamıyorum. Delegeterden kimisi ve kısaca İngiliz delege, zaten geçen gün Doğu Rumeli'deki yönetim biçiminin baskıcı olmadığını, hemen tümüyle serbest ve özerk yönetim usulüne uygun olduğunu ve hatta orada, bir genel meclisin olduğunu onaylamışlardı. Doğu Rumeli, bu yönetim biçimi altında mutluluk ve bayındırlık kazanmış olduğundan, bu durumun iadesi o derece korkunç bir şey değildir ki,

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

olabildiğince geciktirilmek istenilsin. Halkın şikayetlerini anlamak için, yeterli araçlara sahibiz. Ya, bu şikayetler Berlin Antlaşması’na aykırı ve bizce de kabul edilemez veya Doğu Rumeli eyalet yasalarına ilişkindir. Ve bu durumda, konferansın kararını bekleyemeyecek kadar öneme sahip olamaz. Sözün kısası, İngiliz delegenin önemli olarak belirttiği ve bundan dolayı, henüz belirsiz olan şikayetler, konferansın karşısında bulunduğu gayet kesin ve açık yarar ile dengelenemeyeceği gibi, yalnız Doğu Rumeli’yi düzene döndürmek için değil, padişahın ve antlaşmanın hüküm ve etkisini iade ve barışı korumak için hızlı önlemler alınması gerektiği ile de, karşılaştırılmaz. Gerçekleşen saldırıya, bundan çok hoşgörü göstermek, yeni saldırıların ortaya çıkmasına, yol açmak demektir. Antlaşmanın temel koşullarından birinin korunmasına verilecek önem, öteki koşulların yaptırım değerini gösterecektir. Kararlarımızdan dolayı karşılık isteğine, hiç kimsenin hakkı olmadığı konferansta kabul olunabilir ve olunmalıdır. Ancak konferansın, bir an önce antlaşmalara uygun kararlar alması çok önemlidir. İngiliz delege, bir barış sürecinde bulunduğumuzu ve Avrupa’nın, barışı koruma kararlılığında olduğunu söylemiştir. Yine de, bize verilen önemli görevin yerine getirilmesini daha çok geciktirirsek, yakında, Balkan yarımadasında bugün bizi uğraştıran karmaşadan daha çok ürkünç karışıklığın çıkışına yönelik olayları engelleyemeyiz. İngiliz delegenin önerisi, bir isteği içermektedir. Berlin Antlaşması’nı imzalayan, genel barışın korunması ile çok ilgili ve Balkan yarımadasına yakın bir devletin delegesi olarak, ben de, bir istekte bulunabilirim. Bu istek ise, şimdiki durumun tehlikesi yüzünden, hemen gerekli görünen kararları, konferansın zaman kaybetmeksizin almasıdır.”

Rus delege: “Avusturyalı delegenin gösterdiği inceliğe tümüyle katılıyorum. İngiliz önerisini devletime iletmiştim. Eğer söz konusu öneri hemen kabul olunursa, Avusturyalı delegenin gösterdiği sakıncadan başka, konferansın işleyiş biçimini değiştirmek gerekir. Zaten araştırma yapılması düşüncesi, Osmanlı’nın önerisinde de vardır. Devletim, Doğu Rumeli yönetimi için düzenleme yapılması ilkesini uygun görmekte birlikte, işe bundan başlamaya gerek olmadığı, ancak ilk önce barış ile birlikte, önceki duruma dönmeye yarar önlemler ile ilgilenmenin, uygun olacağı inancındadır.” dedi.

İngiliz delege: “Avusturyalı delegenin uzun uzadıya anlattığı gerekçe ve kanutların incelenmesine girişmeye gerek görmem. Önerdiğim araştırma

Osmanlı önerisinin bir maddesini oluşturan inandırma işlemine varmaya, bir araç olur. Yine de bu değerlendirmenin oy birliği ile kabul edilmeyeceğini gördüğüm için, durumu devlete bildirmeye ve Osmanlı'nın önerisini de, o sırada iletmekten başka bir yapacağım yoktur.” yolunda sözler söyledi.

Alman delege: *“Avusturyalı ve Rus delegelerin düşüncesine, İngiliz delegenin yaptığı öneriyi, kabul edemeyeceğinden dolayı gösterdiği üzüntüye, katılırım. Bugün gönenç ve güvenliği bozulmuş olan Doğu Rumeli Eyaleti'nde, yapılmasına gerek görülecek düzenlemeyi anlamak için, inceleme yapılması düşüncesini desteklemekle birlikte, halk bağlılık çizgisine çekilmedikçe, bu konuda hiçbir şey yapılamayacağı inancındayım. Bundan dolayı, incelemenin önceden yapılması düşüncesinde değilim.”* dedi.

İtalyan delege: *“İngiltere önerisine ilişkin devletimden talimat aldım. Krallık Hükümeti, İngiltere ile tümüyle aynı düşüncededir. Ve Doğu Rumeli halkının gönenç ve mutluluğunu sağlamayı ve durumunu iyileştirmeyi istemektedir. Bundan dolayı, zaten Osmanlı önerisinde açıklanan, incelemeye uygundur. Yalnız incelemenin zamanlaması konusunda, bir fark vardır. Bunun için, Avusturyalı, Alman ve Rus delegelerin görüşüne katılarak, bugünkü tehlikeye göre ve adeta top sesleri işitildiği bir zamanda konferansı durdurmanın, tehlikeli olacağı inancındayım. Bundan dolayı devletimin, ilk önce Osmanlı delegelerin ileri sürülen önerinin incelenerek görüşmeye başlanması düşüncesinde olduğunu bildiririm. Çünkü yasal durum sağlandıktan sonra, inceleme daha yararlı biçimde yapılabilir.”* dedi.

Osmanlı Hükümeti'nin, öncelikli sorun hakkında ne düşüncede olduğuna ilişkin İngiliz delegenin Osmanlı Devleti delegelerine yönelttiği soru üzerine, başkan: *“Oturumun başında okunan belgenin yazılış biçimine göre, Babıali'nin Doğu Rumeli durumu için yapılacak olası düzenlemenin, gönenç ve güvenlik iade edildikten sonra incelenmesi ve konuşulması gerektiği düşüncesinde olduğunu kanıtlar.”* cevabını vermiş ve görüşme sırasında kullanılan ‘halkın istekleri’ deyimini, Avrupa’da yürürlükte olan korumacı düşünceye aykırı olduğundan, bu deyim gereksiz kılmıştır.

Server Paşa da, her şeyden önce gönenç ve güvenliğin iadesi gerektiği önerisinde bulundu. Rus delege, Osmanlı önerilerinin incelenip konuşulmasının, bugün oylanmasını istedi.

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

Fransız delege, tüm konferans delegesinin açıkladığı düşüncenin oylanmasına gerek kalmaksızın, yeter derecede bilindiğini söyleyerek, şunu bildirdi ki: “İngiltere önerisinin özü, ayrı tutulmadı. Yalnızca, öncelik sorunu üzerine konuşma yapılmaktadır. Acaba ilk önce araştırma yapılması için, İngiltere önerisinin içerdiği değerlendirme ile araştırmayı, gönenç ve güvenliğin iadesinden sonraya bırakan Osmanlı önerisindeki düşünce arasında, bir bağlantı kurmaya yer yok mudur? Sanıyorum ki konferans, her şeyden önce tüm delegenin onayını alan, çözüm biçimini aramalıdır ve şimdi elde etmeye çalıştığım sonuç da, budur. Bir yandan Avusturyalı delege, araştırmamanın geciktirilmesine ilişkin, önemli gerekçeler ileri sürdü, öbür yandan gönenç ve güvenliğin sağlanmasından sonra, araştırmaya artık gerek kalmayacağı anlaşıldı. Bu durumda, Osmanlı önerisinde bir memur atanması, bir komiser gönderilmesi ve bir vali atanması gibi, gereğince anlaşılmayan ve ancak, kuşkusuz zaman isteyen bir takım, art arda gelen uygulamalar vardır ki, bu şeylerin tümü, tez elden yapılamaz. Acaba araştırma komisyonu işlemlerini, belirtilen çeşitli biçimlerden birinin yapılması zamanına bırakmak, örneğin padişahca komiser atanacağı gün, konferansa atanan komiser de incelemeye başlayamaz mı? Araştırma için, konferansın işleyişini ertelemek şöyle dursun, buna yardım ederek, bir yandan suçlanan ve öbür yandan iş, Osmanlı eyaletinden sayılan bir vilayete ilişkin olduğundan, halkın milli duyguları bir geçerli mazeret sayılamayacağından, halkın durumuna uygulanabilir düzenlemeyi, konferansa bildirebilir. Doğu Rumeli halkının, üzücü bir duruma düştüğü perişanlık, gerek padişahın ve gerek Avrupa’nın dikkatinden uzak kalmayacaktır.”

Rus delege: “Fransız delegenin açıkladığı düşüncenin yararını hissedersen de, Osmanlı önerisinin ayrıntısını ileride değerlendirmek üzere, tamamının oylanması gerektiği düşüncesindeyim. Konferansın bu hareketinin etkisi, büyük olacaktır. Çünkü yasal duruma dönüşü, birçok kez duyurmuş olacağız. Şimdiye kadar, önerileri değerlendirmeye girişmedim. Eğer bunu uygun görmüş olsaydım, büyük kısmı Fransız delegenin ileri sürdüğü görüşe uygun düşecek, bir takım düşünceler söyledim. Halkın isteğinin, konferans kararlarına esas sayılması düşüncesini, ben de kabul etmem. Berlin Antlaşması da, halkın beklentisini asla öne almamıştır. Ancak öbür yandan, halkın gerçek durumu ve ihtiyacı konusunu araştırmak için, komisere bir araştırma

komisyonunun yardımcı olması düşüncesinden uzak durmam ve bu bakışla, Fransız delegenin düşüncesine yaklaşırım. Yine de sanırım ki, komiserin atanması konusu, Osmanlı delegelerinin önerisinde belirtildiği gibi, ilk önce kararlaştırılmalıdır. Bundan dolayı, söz konusu önerinin İngiliz önerisinden önce gündeme konulmasını, yeniden isterim.” dedi.

Alman delege; Fransız delegenin görüşünün, İngiliz delegesinin değerlendirmesine yakınlaşacak bir uzlaşya esas olabileceğinden söz ederek, İngiliz delegenin bu konuda görüş bildirmeye, yetkili olup olmadığını sordu. İngiliz delege, sözlerinden dolayı Fransız delegeye teşekkür ile birlikte, bu konuda devletine başvuracağını söyledi. Alman delege, çoğunluğun desteklediği Osmanlı önerisine, aslında destek verip vermeyeceğini bildirmesini Fransız delegeden istemiş, İtalyan, Avusturyalı ve Rus delegeler de, Alman delegenin sözlerine katılmıştır.

Fransız delege: *“Şimdi gerçekleşen olayın, ne amaca yönelik olduğunu anlamıyorum. Bir konferansta her delegenin, devletinden talimat istemeye elbette hakkı vardır. Ancak ben, talimat isteyeceğimi veya istemeye gerek gördüğümü, söylemedim. Kullandığım sözleri ve açık deyimleri, yinelerim. Osmanlı delegelerine cevap olarak ‘talimatınızı devletime bildireceğim’ dedim. Bu cevap, sade ve açıktır. Görüşmelerin akışına, bir an engel olmadım. Özellikle İngiliz delegenin önerisi görüşüldü. Uzlaşma düşüncesi ile bu görüşmeye katıldım. Oturumun üç saati aştığı bir durumda bile, görüşmelerin devamına asla itiraz etmem.” dedi.*

İtalyan delege: *“Konferansın amacı, delegeler arasındaki birlik ve ortaklığı korumaktır. Özellikle ortaklık sağlanmazsa, konferans işlemleri hiçbir sonuç sağlayamaz. İngiliz delege, araştırmaya öncelik verilmesini önerdi. Umarım ki birçok delegenin, düşüncesini devletine bildirdikten sonra, konferansın öbür işlemlerine katılması için, talimat alacaktır. O zaman, gerek kendisinin ve gerek Fransız delegenin uygun göreceği tüm değişikliği, önerebilirler. Söz konusu değişikliğin gereği gibi önemseneyeceğini bildirerek, delegelerden bir kaçının düşüncesine, uygun bir değerlendirmede bulunmuş olacağımı sanırım.” yönünde söz söyledi.*

İngiliz delege: *“Şurasını yinelerim ki, Osmanlı delegesinin önerisi ile arkadaşlarımla isteklerini, devletime olabildiğince hızlı bildireceksem de, söz*

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

konusu sorun çok önemli olduğundan, sanırım talimatın gelmesi birkaç gün sürecektir.” dedi.

İtalyan, Avusturyalı ve Rus delegeler, durum ve konumun tehlike derecesinin göz önüne alınarak, görüşmelere devam için, zaman geçirmeden talimat vermesi için, konferansın ısrarını devletine bildirmesini İngiliz delegeden rica ettiler. İngiliz delege, konferansın isteğini devletine bildirmek konusunda, üstüne düşeni yapacağını bildirdi. Başkan, durum ve konumun tehlike derecesinden söz ederek, gelecek oturumun çok yakın bir güne ve mümkünse, hemen yarına alınmasının yararlı olacağını söyledi. Bu konu aralarında görüşüldükten sonra, oturum için, gelecek Salı günü belirlendi. Konferans saat 17.30’da dağıldı.

*

Beşinci Oturum

Oturum, 16 Kasım 1885 Pazartesi saat 15.00’te açılarak, dört numaralı tutanak kabul edildi. Başkan, Fransa elçiliği katibi olup, Fransız delegence katip yardımcısı olarak, yazı kuruluna katılmış olan Jarozinski’yi delegelere takdim etti. Ve son oturumda Fransız delegenin, Osmanlı delegelerince yapılan öneriyi devletine bildireceğini ve İngiliz delegenin de, yeni talimat isteğini belirttiğinden söz ederek: *Bugünkü oturumda tüm delegeler arasında, tam birliğin oluşacağı ümidinde bulunduğunu”* söyledi.

Fransız delege, son oturumun ardından, Babıali’nin önerisini Paris’e bildirdiğini belirtti. İngiliz delege: *“Söz konusu öneriyi içeren belgeyi, Londra’ya bildirmiş ve son oturumun ardından, delegelerden bazılarınca gösterilen isteği belirtmişsem de, bu kez aldığım cevapta Lord Salisbury, Osmanlı delegeleri ile diğer konferans üyelerine teşekkür ederek ve ancak, arkadaşlarının kararını ve kraliçenin emirlerini almaya zorunlu olduğu için, birkaç günden sonra, bir kesin cevap verebileceğini eklemektedir. Yine de, konferans akışını ertelememek isteğinde olduğum için, oturumda hazır bulunacaksam da, görüşmeye hiçbir biçimde katılmayacağım gibi, burada bulunmam da, İngiltere Hükümeti’ni hiçbir türlü sorumluluk altına alamayacaktır.”* dedi.

Başkan, hiç değilse ‘*hükümetçe onay koşulu*’⁸⁰ ile görüşmeye katılıp katılamayacağını İngiliz delegeden sorunca o, bunu bile yapmanın, kendisince tümüyle imkansız olduğu ve ancak, oturumun sonucunu, en ince ayrıntısına kadar devletine iletceğini söyledi.

Fransız delege, İngiliz delegeye teşekkür ettikten sonra: “*Sanıyorum ki İngiliz delegenin şimdi ortaya koyduğu iyi niyete göre, konferans işlemini ertelemeye gerek yoktur. Konferans, yalnızca gayriresmi biçimde görüşmeye başlayabilir. Bu durum, üzerinde konuşulan konuları açıklamaya yarayacağı gibi, İngiliz delegenin işini kolaylaştırır ve İngiltere’nin kararını da çabuklaştırabilir.*” dedi.

Rus, Alman, Avusturyalı ve İtalyan delegeler de, İngiliz delegeye teşekkür ile birlikte, yapılan öneriyi destekledi. Başkan, konferans üyeleri arasındaki birliğe göre, bu görüşme yöntemini kabul etti ve kendisinin yaptığı hatırlatma üzerine, Osmanlı önerileri bir kez daha okundu.

Avusturyalı delege, söz konusu önerilerin birincisini incelediğinde, şunları söyledi ki: “*Söz konusu öneri, ilk önce Doğu Rumeli’nin Prens Aleksandr ve Bulgar askerince boşaltılmasına, ikincisi prens ile Bulgar askerini, Doğu Rumeli’den çekilmeye ne yolda çağrının uygun olacağına ilişkindir. Bu iki maddeden, birincisini kabul ederim. İkincisine yani memur atanmasına gelince, bunu da aslında kabul edersem de, bu konuda önerilecek başka her türlü yöntem ve işlem, incelenip görüşülebilir.*”

Rus delege: “*Görüşmeyi kolaylaştırmak için, Osmanlı Hükümeti’nin iki önerisini birleştirmeyi yararlı görüyorum. Doğu Rumeli’ye gönderilecek memur, iki memuriyeti üstlenecek ve iki görev yapacaktır. Görevleri, bir yandan padişah ile konferansça kendisine verilecek, öbür yandan prens ile halka başvurmaya zorunlu olacaktır. Ancak bu aralık, prensin Doğu Rumeli’de bulunmaması, memurun görevini bir kat daha güçleştirir. Hemen asıl konuya girmek istemeksizin, bu türlü yaklaşımlara, konferansın dikkatini çekmeyi görev sayarım.*” dedi.

⁸⁰ Bu deyimın özgün karşılığı “ad-referandum”dur.

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

Fransız delege, prensin bu aralık Doğu Rumeli’de bulunmadığına, konferansın dikkatini çekmesinden dolayı, Rus delegeye teşekkür ile üçüncü oturumda, Osmanlı Hükümeti’nden yapılan ilk öneride yer alan bazı konulara değindikten sonra: *“Konferansça bir özeti istenen bu öneriden önce, bazı değerlendirmeler ileri sürülmüştü. Bu değerlendirmeler, şimdi tümüyle gündemden düştü. Bu durum acaba, maksatlı mıdır? Onların birinde, Osmanlı Hükümeti’nin hiçbir biçimde, ne maddi olarak ne de arazice özveride bulunmak zorunda olmaması isteği, ikincisinde yalnız Berlin Antlaşması’nın bir maddesi söz konusu ediliyordu. Üçüncüsünde ise, çevre hükümetlerin, Osmanlı toprağına saldırmasına neden olabilecek biçimde, bir karar almamız öneriliyordu. Oysa olaylar, görüşmelerimizden daha hızlı gelişti.”* sözlerini ekledi.

Başkan: *“Konferansın görevi, kısaca Doğu Rumeli işleriyle ilgilenmek olup, zaten Prens Aleksandr’ın Filibe’den çıkması konusu, Doğu Rumeli’de onun kurduğu ihtilal heyeti var oldukça, asıl sorunu asla değiştirmez.”* dedi.

Fransız delege de: *“Osmanlı delegeleri, prensin askeriyle birlikte Doğu Rumeli’yi boşaltması çağrısının, Prens Aleksandr’a götürülmesini istemişti. Artık prens Doğu Rumeli’den ayrıldı ve ardından, askeri de çekildi. Belki de düzeni korumak için, orada yalnız birkaç bölük asker bırakılmıştır. Eğer konumuz, Doğu Rumeli’nin kapsamı dışına çıkmayacaksa, başkan hiç olmazsa, özel memur için, daha ılımlı görünmelidir. Yoksa memur, prensin Filibe’ye dönüşünü, uzun süre beklemek zorunda kalabilir. Başkana hoş görünmek için, şurasını gayriresmi olarak kabul ederim ki, Doğu Rumeli’de her şey, Osmanlı önerileri yapıldığı gün ne durumdaysa, bugün de aynı durumda bulunuyor. Özel memurun görev olarak, ne dereceye kadar varacağını değil, ancak görevinin ne içerikte olacağını sorgulayacağım. Bu memur, prense bir çağrı ve halka bir duyuru yapmakla görevli olacağından, hem padişaha hem de Büyük Devletler’e vekalet edecektir. Acaba bu yöntem, Doğu Rumeli’deki siyasi hükümetin, kısaca padişaha ait olduğuna gönderme yapan Berlin Antlaşması kararlarınca, bir tür saldırı değil mi? Gerek Osmanlı Devleti ve gerek Avrupa görevlisi sayılacak bu memur, Büyük Devletler’in bir uyasırını, hangi araçlar ile halka duyuracaktır? Bu yaklaşıma ve sözü uzatacak öbür yorumlara bakarak, padişah adına bir memur gönderilmesinin, devletlerce bu memurun yapacağı yardımdan, açıkça ayrılması gerektiği inancındayım. Eğer bu ayırım kabul edilirse, konferansın*

görevinin kolaylaşacağı ve yakında bir ortak görüş oluşacağını sanıyorum.” içeriğinde sözler söyledi.

Avusturyalı delege, Fransız delegenin önerdiği yolu kabule ve padişahın nüfuzundan kaynaklanan hareketi, konferansın buna uygun görüşünden ayıracak bir çözümü desteğe, eyilimli olduğunu söyledi. Alman delege, Fransız ve Avusturyalı delegelerin açıkladığı görüşe katılmakla birlikte, şunu belirtmiştir: *“Padişahın, prens ile halka, nasıl başvuracağını ve konferansa bu başvuru ile aynı zamanda yapılacak hareketin, nasıl gerçekleşeceğini bilmek gerekir.”*

Bu konu delegeler arasında konuşularak, içlerinden bazısı ve Sait Paşa, bu iki hareketin konferansta oy birliği ile görüşülerek kararında ısrar etmiş, öbürleri ise konferansın tutumunu, padişahı ayırmak gerektiğini belirtmiştir. Kısaca Avusturyalı delege, gerek padişahı ve gerek Büyük Devletler’den, prens ve halka, uygun bir zamanda uyarı yapılmasını ve ancak düşünülen kararın, Bulgaristan ile Doğu Rumeli’de görevli Büyük Devletler konsolosları aracılığı ile bildirilmesini önerdi. Birçok delege, bu öneriyi destekledi. Fransız delege, görüşmelerin böylece bir adım daha ilerlemesinden dolayı, Avusturyalı delegeye teşekkür etmiş ve onun önerdiği çözüm biçimini, konu ve konum bakımından, en uygun yöntem olarak değerlendirmiştir.

Alman delege: *“Osmanlı memurunun görevi, Büyük Devletlerin konsolos ve politika memurlarının uygulamasıyla tamamlanacaktır.”* dedi.

Rus delege: *“Gerçekten bu hareketin, oldukça uygulanabilir, etkili ve akla uygun olduğu inancındayım. Konferans kararlarının özünü içeren bir belge düzenlemek ve bu belgeyi devletlere iletmek, onların politika memurları aracılığı ile yapılacak uygulama için, çıkış noktası kabul edilecektir.”* dedi.

Başkan: *“Bugün de şunu bildirmek isterim ki, devletimin, İstanbul’da görevli Büyük Devletler elçilerinin, konferans biçiminde toplanmasını devletlerden rica etmekten amacı, Berlin Antlaşması’na uygun bir uzlaşmaya varmaktır. Babiali’nin arzusuna ve durumun gereğine en uygun bir yöntemin bulunması, konferansa aittir. Sanıyorum ki halk, bugün kendisini sıkıştıran boyunduruktan kurtulunca, memnuniyetle görev alanına döndürecektir.”* anlamında sözleri söyledi.

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

Prens ve eyalete başvuru için, konferansın tüm işlemlerinin, bir sonuç belgesine yazılmasını beklemek veya işin aciliyetine dayanarak, Osmanlı önerilerinin ilk iki maddesine ilişkin kararın, gecikmeksizin prens ve eyalete bildirilip bildirilmeyeceği sorunu üzerinde, görüş alış verişinde bulunuldu.

Fransız delege, bu konuda bir karar alınması için, İngiliz delegenin görüşmelere katılabilmesini beklemenin, uygun olacağını söyledi. Devletlerce yapılacak bildirim gelince, Alman delege, bu bildirimde kullanılacak söz ve tarzın, Osmanlı öneri metninden alınabileceği, görüşünde bulundu. Rus delege, ne prens ne de halkın, devletlerden hiçbirinin yardımına güvenemeyeceği maddesinin de eklenmesi gerektiğini bildirdi. Başkan, böyle bir bildirgeyi, çok önemli saydı. Avusturyalı delege, bu komiserin gönderilmesinden ve belki eyalet yasaları için, yapılmasına gerek görülecek düzenlemeden de, söz edilmesini önerdi.

Alman delege: *“Görüşmeye alınan maddeler üzerinde, hiç olmazsa gayrıresmi biçimde oluşan birlik, kuşkusuz İngiliz delegenin görevini kolaylaştıracaktır. Sanyorum ki bundan sonra, Osmanlı önerilerinin tamamı, özellikle üçüncü ve beşinci madde üzerinde görüşmenin, uygun bir zamanda yapılması yararlıdır. Gerçekten bu beşinci madde, Doğu Rumeli eyalet yasalarında yapılacak düzenlemeyi içerir. Bu konuda kurulacak araştırma komisyonu, Osmanlı komiseri ile aynı zamanda atanabilir. Görüşmeler bu yola girince, İngiliz önerisinde yer alan inceleme konusuna, en yakın bir yolda ilerleyecektir.”* dedi.

İtalyan, Avusturyalı ve Rus delegeler bu düşünceye katıldığından, başkan da, bu oturumda görüşmelerin epey ilerlediğini memnuniyetle bildirdi ve bugün yapılan görüş alış verişinin, İngiltere Hükümeti’nin kararını, çabuklaştıracağı umudunu belirtti.

Oturum dağılmadan önce İtalyan delege, gayrıresmi bir görüşme ile sınırlı kalan bu toplantıda, kararlaştırılmış gibi görünen maddeleri, şöyle belirtti: *“Birincisi, padişah ile Büyük Devletler adına yapılacak bildirim, ayrı ayrı gerçekleşecektir. İkincisi, Büyük Devletler’in, prens ile halka yapılacağı bildirim, kendi politika memurları aracılığı ile gerçekleşecektir. Üçüncüsü, Babiali’den yapılan beş öneri, uygun bir zamanda incelenecektir.”*

Başkan, sonraki oturumun yarın veya Çarşamba günü olmasını önermişse de, delegelerin kararı üzerine, 19 Kasım'a bırakıldı ve konferans saat 17:30'da dağıldı.

*

Altıncı Oturum

Oturum, 19 Kasım 1885 Perşembe günü saat 16:00'da açılarak, beş numaralı tutanak kabul edildi. Başkan oturumu açtığı sırada: “*Son oturumda konferans çalışması, gereği gibi ilerlemişti. Bugün, İngiliz delegenin devletinden aldığı talimat üzerine, görüşmeye aktif katılabileceğini ve bu toplantının, üç gün önce yalnız gayriresmi biçimde oluşan görüş birliğini, yeniden onaylayacağı umundayız. Bir de, görüşleri kuşkusuz, işimizi bir kat daha kolaylaştıracak bir belgeyi, konferansa bildirmeyi görev sayarım. Konferansın, en çok dikkat ve özen ile üzerinde durduğu sorunlardan biri, Prens Aleksandr'a askeri ile birlikte Doğu Rumeli'yi boşaltmasını öneri için yapılacak, çağrı maddesiydi. Prens Babıali'ye ulaştırdığı, bu gece alınan telgraf ile birşeyler değiştiriyor. 18 Kasım 1885 tarihli bu telgrafın içeriği şöyledir:*”

‘Yüce Sadaret Makamına,

16 Kasım tarihli sadaret telgrafı alındı. Şurasını bildirmeyi görev sayarım ki, 14 Kasım günü, Filibe'den ayrıldım. Bulgar askerinin bir kısmı, zaten bundan önce Doğu Rumeli'den çekilmiş ve kalanlar da, 14 Kasım'da, yine bu konuda aldığı emir üzerine, Bulgaristan'a dönmüştür. Bu durumda, benim ve askerimin Doğu Rumeli'den ayrılışımız, telgrafınızın varışından önce gerçekleşmiş demektir. Bundan dolayı, açıklanan konuyu, yüce padişah makamı ile Babıali'ye iletmesini, Sırbistan saldırısını savuşturarak Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğüne saygı göstermek için, Osmanlı Hükümeti'nden alınmasına gerek görülecek önlemleri bildirmesini, rica ederim. Slivinçe ordugahında düşman karşısında yazılmıştır. İmza: Aleksandr.’

Başkan'ın kesin biçimde sorduğu soru üzerine İngiliz delege, görüşmeye katılmak için yeterli talimat aldığını ve bazı maddeler konusunda talimatı noksan görülse bile, hükümetçe onaylanması koşulu ile görüşmeye katılmayı

sürdüreceğini söyledi. Başkan, İngiliz delegeye teşekkür ettikten sonra, Osmanlı önerilerinin kalan kısmını, gündeme aldı.

İtalyan delege: “Sanıyorum ki son toplantıda, bir görüş birliğine yakınlaşıldığı inancına yer verecek aşamaya gelinmişti. Bundan dolayı şimdi, elde ettiğimiz sonuçları, tümüyle değilse de, kısmen kendi devletlerimize bildirebilmek için, bunlara kesin bir biçim vermeye çalışmalıyız.” dedi.

Rus delege: “Osmanlı önerilerinden son üçünün, hemen görüşülebileceği inancında olduğumu.” söyledi.

Fransız delege: “Son toplantının bitiminde, üçüncü ve beşinci maddelerin bir uygun zamanda inceleneceği kararlaştırılmıştı. Olur ki, beşinci maddede yer alan öneri ile özel ilgilenen İngiliz delege, devletin buna ilişkin düşüncesini, konferansa bildirim zamanının geldiğini, düşünebilir.” dedi.

İngiliz delege: “Devletim, Fransız delegenin yaptığı uzlaştırıcı öneriyi, özel bir dikkatle incelediğinden, bir görüş birliğine varmaya ilişkin niyetini açıklamak isteğiyle, bu öneriyi görüşmelerin temeli sayar. Yani, önceleri istediği gibi, ilk olarak araştırma yapılmasını istemek yerine, bunun, komiserin göreve başlaması ile aynı zamanda yapılmasını uygun görür.” dedikten sonra, görüşmeleri, kesin bir ortak karar yönüne çevireceği umulan yolu göstermesinden dolayı, Fransız delegeye teşekkür etti. Osmanlı önerilerinden, son üçü okundu.

Rus delege: “Sanıyorum ki, Osmanlı komiserine verilecek görevin içeriğini inceleme zamanıdır. Bu komiser, zor bir görevde, yani ayaklanan ve değişmesi gerekli olan memurlar karşısında bulunacaktır. Öbür yandan, Osmanlı önerisine göre, bu komiserin, hareketlerinde ölçüt sayması gereken eyalet yasaları, bugün ortada olmayan bir kurulun varlığını gerektirir. Bu kurul ise, genel meclise vekalet eden, daimi encümandır. Durum böyle iken bu encümen, vali için bir meclis, bir dayanaktı. Komiseri, memuriyet görevince belli olan zorluklara karşı, yalnız bırakmamak arzusundayım. Bu nedenle, devletlerce atanan memurların, bu komiserin yanına verilmesini öneririm. Bu memurlar, bir yandan komisere öğüt vererek yardım edecek, komiser de, her ne zaman koşullar gereği, eyalet yasaları ilkesinden sapmaya zorlanırsa, bu memurlara danışacaktır. Yine bu memurlar, halkın durumunu araştırmak ve

şikayetini dinlemekle görevli olacaktır. Böylece Büyük Devletler, bu geçici yönetim zamanında, bir kongrenin kararından ileri gelen ve düzenlenmesine katıldıkları yasalar ile yönetilen bir eyaletin durumuna, özen ve gözetimi sürdürmüş olurlar.” anlamında sözleri söyledi.

Fransız delege görüşünü açıklamaya çağrılınca: “*Rus delegenin önerisini, daha önce bilmiyordum. Şimdiye kadar, yönetimin bir kısmının, Avrupa’nın seçtiği memurlara verilmesi konusu söz konusu olmamıştı. Sanıyorum ki Büyük Devletler’in çoğu, Berlin Antlaşması’nca yalnız padişahın olan bir hukukun uygulanmasına, karışmamayı yeğler.” dedi.*

Rus delege: “*Osmanlı komiserinin yetkisine, asla karışılması düşüncesinde değilim. Ancak bazı durumda, yani hiç olmaz ise bir derece yasalara ilişkin olan ve eyalet yasalarından kaynaklanan bazı maddeler için komiser, söz konusu memurlara danışmakta bir yarar görebilir.” dedi.*

Alman delege: “*Rus delegenin önerisini destekler ve bunu, Doğu Rumeli’nin Berlin Antlaşması’nda açıkça belirtilen eyalet yasalarının içeriğine, uygun sayarım. Bundan başka, söz konusu memurlar, İngiltere’nin istediği araştırma komisyonunu oluşturursa, bu yöntemin işlemleri kolaylaştıracağına, konferansın dikkatini çekmeye değer.” anlamında sözleri söyledi.*

Avusturyalı ve İtalyan delegeler, Rus ve Alman delegelerin öne sürdüğü düşünceye katılmış, İtalyan delege, Büyük Devletler memurlarına verilecek görevin, adeta bir danışmanlık özelliği taşıyacağını belirtmiştir.

İngiliz delege: “*Rus delegenin yaptığı önerinin, bazı yararlar içerdiğini teslim edersem de, şu sakıncası da vardır ki eyalet yönetimi, doğrudan doğruya bir karışmayı gerektiriyor. Acaba komiserin yanına, ileri gelenlerden oluşan bir meclis atamak, doğru değil midir? Bu meclis, komiserin görevini kolaylaştıracağı gibi, Büyük Devletler memurları üzerine yüklenecek ağır sorumluluğu da, gidermiş olur.” dedi.*

Avusturyalı delege: “*Tam tersine. Bu durumda, Doğu Rumeli ileri gelenlerinden oluşan bir meclisin, Osmanlı komiserinin uygulamalarına engel olmaktan başka, hiçbir şeye yaramayacağı inancında bulunduğunu” söyledi.*

Başkan: *“Birbirine karşı iki görüş karşısında bulunduğum için, yalnız özel biçimde, bir orta yol önermek isterim. Valilerin yanında, birer idare meclisi bulunur ve tüm önemli işlerin kararı için, bu meclise danışılır. Komiserin yanına da, böyle bir meclis atanabilir. Ancak bu meclisin, kısa sürede oluşturulmasını bekleyen devletlerce, birkaç memur, geçici olarak komiserin yanına verilebilir.”* yolunda sözleri söyledi.

Rus delege: *“Öteki Osmanlı eyaletlerinin olağan yönetim biçiminden alınmış bir yöntem, geçici bile olsa, Doğu Rumeli’de uygulanamaz. Bugünkü durumda, seçimlerin yapılmasına başlamanın, çok zor olacağı inancında bulunduğum için, İngiliz delegenin önerisini de, gereksiz görmek zorundayım. Zaten devletler memurlarının, yalnızca Osmanlı komiserine yardım ile yükümlü olmasını istemiyorum. Bunların, araştırmaya da memur edilmesi arzusundayım. Böylece memurlar, halkın vekili sayılacaktır. Çünkü halk, şikayetini bildirmek için, öncelikle Avrupa memuruna başvuracaktır. Bu durumda araştırma, gönenç ve güvenliğin iadesi ile birlikte son bulmuş olur. Osmanlı önerileri gereğince, komiserin düzenleyeceği rapor ile birlikte, bu memurlar bir rapor yazacağından, eyaletin olağan durumu, bu sağlam esaslar üzerine kurulur ve eyalet yasalarına göre, gerektiğinde düzenleme yapıldıktan sonra, yeni vali atanabilir.”* dedi.

Fransız delege: *“Oturumun açılışında şu inançtaydım ki, görüşmelerin geldiği noktaya göre, ilk önce görüşmeye konulacak madde, İngiltere’nin önerdiği araştırma komisyonunun yapılanma biçimi ile yetki ve görevine ilişkin olacaktır. Şimdi ise, bu komisyonun içeriği anlaşılmazdan önce, kendisine eyalet yönetimine ilişkin, bir büyük görev verilmek isteniyor. Bu öneri üzerine görüş bildirmezden önce, değiştirilmek istenen bazı kurumların konumunu, gereğince anlamaya yer yok mudur? Örneğin, daimi encümeninden söz edildi. Ancak bu daimi encümen lağvedildi mi? Bir ihtilal hareketi ile dağıtılmış ise, artık buna, var olmadığı gözüyle bakılabilir mi? Zaten bu encümen, genel meclisin seçimi olup, yasal hükümetten başka hiç kimsenin, genel meclisi dağıtma yetkisi yoktur. Acaba seçimler yoluyla, halkın görüşü de sorulamaz mı? Bu sorulara kuşkusuz, çok çeşitli biçimde cevap verilebilirse de, Rus delegenin önerisini incelemeden önce, bu sorunlar ele alınabilir. Yine de, sözü bitirmeden önce, komiserin yetki ve görevine ilişkin, Osmanlı önerisinde görülen noksanı, konferansa bildirdiğinden dolayı, Rus delegesine teşekkür ederim.”* dedi.

Rus delege: “Sanırım ki, devletlerin atayacağı memurların görevi ile uğraşarak, olağan biçimde üzerinde konuşulan konudan, yani komiserin görevleri konusundan, uzaklaşmadım. Araştırma komisyonunun görevini genişletmeyi asla önermeyip, tersine, Osmanlı komiseri yanına, yukarıda açıklanan geçici görevli memur atanmasını önerdim. Bu memurlar, araştırma yapmakla da görevlendirilebilir. Zaten İngiltere’nin önerisinde, bir araştırma komisyonundan açıkça söz edildiğini hatırlayamıyorum. Yalnızca, araştırmadan söz ediliyordu. Bu araştırmayı komisyona bırakmak düşüncesi, sonradan ortaya konuldu. Komiserin yanında bulunacak memurlar, bu komisyonu oluşturabilir. Bundan dolayı, bir komiserin gönderilme ilkesini ve onun görevlerini, kısaca araştırmanın biçim ve özünü birbiri ardı sıra incelemek, daha uygundur. Genel meclis ile daimi encümeni toplamak konusunda Fransız delegesince öne sürülen düşünce, iki büyük sakıncayı çağırıyor. Birincisi, ihtilal hareketi ile düşürülmüş bir siyasi partiyi, yeniden iktidara geçirmek ve bundan dolayı, aralarındaki karşıtlıktan kaynaklanan kargaşaya, başlıca neden olan iki partiyi, karşı karşıya getirmektir. İkincisi ise, eyalet yasaları için düzenleme yapılmasından söz edildiği bir zamanda, bu yasalara göre bir kurulu, geçici olarak yapılandırma konusudur. Oysa, olağanüstü bir duruma, olağanüstü önlemler gerekir. Geçici komiserin yanına, Avrupa’nın geçici memurlarını vermek gerekip, bu memurlar Osmanlı komiserine destek ve öğüt, devletlere bilgi verecek ve ülkenin ihtiyaçlarını araştıracaktır.” anlamında sözler söyledi.

Fransız delege, ancak konferansta konuşulabilecek çeşitli sorunların gözden geçirildiği sırada, daimi encümen ve genel meclisten söz edildiği uyarısında bulunarak, inceleme yapılması için konferansa yapılan öneriyi, nasıl açıklayacağını, İngiliz delegeden sordu.

İngiliz delege dedi ki: “Devletim, en kısa sürede araştırma yapılmasını istediği sırada, bu araştırmanın yapılış biçimini açıklamaya gerek görmemişti. Ancak Londra Hükümeti, Osmanlı önerilerinden, karma bir komisyon kurulmasına ilişkin beşinci öneriden bilgisi olunca, bu komisyon, Osmanlı komiserinin atanması ile birlikte göreve başlamak açık koşuluyla, bu önleme katılmıştır.”

İtalyan delege: “Şimdi konferansın kararlarını yazıya geçirmenin, yararlı olacağı inancındayım. Böyle davranmak, zaten özü değil, belki biçimi üzerinde

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

henüz birlik sağlanmayan maddeleri belirleyerek, görüşmeyi kolaylaştıracak ve uygulanabilir çözüme varmayı, bir kat daha hızlandıracaktır. Bundan dolayı, üzerinde görüş birliği sağlanmış gibi görünen maddelerin, konferansın kararlarını oluşturacak bir belgeye, sırasıyla yazılmasını öneririm.” dedi.

Fransız, Alman ve Avusturyalı delegeler, İtalyan delegesince bildirilen amaca, nasıl daha kolay varılacağına ilişkin, bazı görüşler belirtti. Başkan, konferans kararlarının hızlandırılmasını rica ile birlikte: “*Doğu Rumeli’nin durum ve konumu, gittikçe daha üzücü bir biçim almaktadır. Prens ile askeri, şimdi oradan ayrıldı. Eyalette yasal bir hükümetin kurulması için, gecikmeden gerekli önlemler alınmalıdır.” dedi.*

İtalyan delege, kararların kesin yazılış biçiminin, özel bir oturumda ele alınmasını önerdi. Bu öneri delegelerce uygun görülümüşse de, Fransız delege; meclis dağılmadan önce gelinen durum konusunda, sağlıklı bilgi edinilmesi gerektiğini, belirtmiştir. “*Gerçekte de, bugünkü oturum sırasında, çeşitli düşünceler ileri sürülmüşse de, daha önce kararlaştırıldığı gibi, Osmanlı önerileri metnine bağlı kalınmadı. Önceki oturumda, gayriresmi olarak elde edilen sonuca, kesin gözüyle bakılamaz. Öbür yandan, oturumun başlangıcında Osmanlı önerilerinin üçüncüsü için, değerlendirmeye girilmiş gibi görünüyorken, bu öneri henüz kabul edilmemiştir.” dedi.*

Başkan, Osmanlı Devleti’nin yaptığı beş önerinin herbiri için, delegelerin açıkça görüş bildirebilmesi amacıyla, önerileri yeniden okuma zamanının geldiğini söyledi. Öneriler okundu. Birinci öneri; son duruma uygun olmadığından, değerlendirme dışı bırakıldı. İkinci öneri için, İngiliz delegenin önerisi gibi, şu karar alınmıştır ki, padişahın uygun göreceği bir yol ile son durum halka bildirecek, konferansın kararları görevli memurlar ile eyalette duyurulacak ve her hükümet, Doğu Rumeli’deki konsolosuna bilgi verecektir. Üçüncü öneriye gelince, bir komiserin gönderilmesi, ilke olarak kabul edildi. Ancak Rus delege, Osmanlı komiserinin görev alanı ile bu komisere yardım edecek devletler memurunun atanması ile ilgili olarak, bir değişikliğin görüşmeye açılması üzerinde, çekince belirtmiş ve İngiliz delege de, komiserin göreve başladığı ilk gün, araştırmaya başlanması açık koşulu ile bunu desteklemiştir. Dördüncü öneri kaldırılarak, içeriği, ileride yazılacak üçüncü öneriye eklenecektir. Beşinci öneri aslında kabul olunmuşsa da, İngiliz önerisi

ile birleştirilecek ve yazım biçimi, özel toplantıda kesin olarak kararlaştırılacaktır.

İtalyan delege, konuyu bu derece açık biçimde göz önüne sermesinden ve böylece konferansı, beğenilen sonuca ulaştırmasından dolayı, başkana teşekkür etmiş ve kesin yazım biçimine yarayacak bir karar raporunun kaleme alınmasının, Fransız delegesine verilmesini önermiştir. Belirtilen yazım biçiminin kararlaştırılacağı özel toplantı, yarınki Cuma günü yapılacaktır.

Başkan, İtalyan delegenin dile getirdiği dostluk söyleminden dolayı, kendisine teşekkür etmiş ve değerli arkadaşlarının iyi niyeti ile ortaya çıkan güzel sonuçtan dolayı memnuniyetini bildirmiştir. Gelecek oturum için, 21 Kasım Cumartesi günü kararlaştırıldı ve konferans, saat 19:10'da dağıldı.

*

Yedinci Oturum

Oturum, 25 Kasım 1885 Çarşamba günü saat 15:30'da açılarak, altı numaralı tutanak kabul edildi. Bu oturum, 21 Kasım Cumartesi günü yapılacak iken, bugüne bırakılmıştı. Oturumun açılışında, İngiliz delege söz söylemek için izin istemişse de başkan, ilk önce aşağıdaki açıklamada bulunmayı görev sayarak: *“Konferans, tutanak tutmaksızın yaptığı iki oturumu, temel görüşmemize uygun bir kararlar raporu düzenlemeye ayırmıştır. Kararlaştırdığımız taslağın, şimdi okunması uygun olur.”* dedi ve taslak okundu:

“İstanbul'daki Büyük Devletler elçileri, Doğu Rumeli'de yasal durumun, Berlin Antlaşması'na uygun olarak iadesi araçlarını araştırmak için, Osmanlı delegeleri ile birlikte konferans biçiminde toplanarak, aşağıdaki kararlar üzerinde görüş birliği sağlamıştır.

Birincisi; Osmanlı delegelerinin yaptığı ve Büyük Devletler delegelerinin desteklediği öneriye göre, padişah olağanüstü bir komiser atayacak ve Doğu Rumeli'ye gönderecektir. Bu komiser, geçici olarak valilik görev ve yetkisinde olacak, tüm çalışmasını eyaletin gönenc ve güvenliğini iade ve korumaya adayacak ve yönetim işlerini, olabildiğince Doğu Rumeli eyalet yasalarına uygun yürütecektir. Devletler de, memur atayacaktır. Bu memurlar, komisere

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

öğüt vererek yardım edebilecek ve her ne zaman eyalet yasalarının uygulanmasında, zorluklara rastlanırsa, komiserin bu memurlara danışması gerekecektir. Böylece memurlar, Doğu Rumeli’nin yönetimine hiçbir biçimde karıştırılmayıp, bunların görevi, yalnız danışmanlık düzeyinde olacaktır.

“İkincisi; Osmanlı komiserinin Doğu Rumeli’ye gönderilmesi ile birlikte, önceki maddede açıklanan devletlerin memurları ile Osmanlı memurlarından oluşan karma bir komisyon, halkın doğrudan veya vekilleri ile verilecek yasal dilekçeleri, Berlin Antlaşması çerçevesinde ele alarak, eyaletin ihtiyaçları konusunda, bilgi edinmekle görevli olacaktır. Bu komisyonun araştırma sonucu, yine Berlin Antlaşması çerçevesinde ve padişahın isteğine uygun olarak, Doğu Rumeli’nin bayındırlığı, mutluluğu ve yönetimine ilişkin düzenlemeyi içeren raporu, esas tutulacaktır. Bu raporun, en kısa sürede tamamlanması gerekecek ve konferansın uygun görmesinden sonra, padişahın onayı ile uygulamaya konulacaktır.”

“Üçüncüsü; Doğu Rumeli’de düzen ve güven iade olunduğu ve yerel yönetimin düzgün biçimde işleyişi sağlandığında Babıali, Berlin Antlaşması’na uygun olarak, bir vali atanması için devletlere başvuracak ve Osmanlı komiserinin görevi sona erecektir.”

“Dördüncüsü; Osmanlı delegeleri, padişahın görevdeki memurları ile halkı, bağlılık çizgisine dönmeye çağrı için, Doğu Rumeli’ye bir veya birkaç memur gönderilmesi niyetinde olduklarını konferansa bildirdiklerinden, Büyük Devletler delegeleri, bu barış görevinin başarılı olması arzusuyla, kendileri de konferans kararlarını, memurlar ve eyalete duyurmak için, bu kararları Doğu Rumeli’deki konsoloslarına bildirmede acele edecekler ve konsoloslara, kendi devletlerince bu yönde talimat verilecektir.”

Bu belge okunduktan sonra başkan, yukarıdaki yazım biçiminin, delegelerden bazılarınca kendi devletine onaylatmak koşuluyla ve öbür delegelerin, bazı çekinceleri veya hükümetçe onaylanma koşulu ile kabul ettiğini bildirmiş, Osmanlı delegelerinin bu yazım biçimini, devletleri adına kabul ettiklerini belirttikten sonra, delegelerin görüşünü ayrı ayrı sormuştur.

İtalyan, Avusturyalı, Alman ve Rus delegeler, buna kesin destek verdi. Fransız delege, ilk olarak, devletin değerlendirilmesine bıraktığı birinci

maddenin ikinci kısmına destek verdiğini ve raporun tamamını kabule yetkili olduğunu, ancak konferans üyeleri arasında görüş birliğine varmak amacıyla, yazım biçimi için önerilecek her türlü değişikliği görüşmeye hazır ve bu konuda, devletine başvuracağını bildirdi.

İngiliz delege, her şeyden önce, bu yazılı öneriyi uygulamaya devletince görevli olduğundan, toplantının başlangıcında söz söyleyemediğinden dolayı, üzüntüsünü bildirdi. Söz konusu öneri şudur: *“Devletimden aldığım emir üzerine, Sırbistan Kralı ile Bulgar Prensi’ni bir mütareke yapılmasına ve aralarındaki anlaşmazlığı, konferansın atayacağı bir hakeme bırakmaya çağırmasını, konferansa önermekle övünç duyarım.”*

Başkan: *“Mütareke konusu bugün Babıali’ce değerlendirilmekte olup, Büyük Devletler’den bazıları da bu amaca varmak için, Babıali’ye başvurduğundan, yalnızca Doğu Rumeli işleriyle uğraşmaya çağrılan konferans, İngiliz delegenin yaptığı önerinin incelenmesine girişemez. Bu öneri, protokole yazılacaksa da, konferansın kararlarını içeren rapor hakkında, hemen görüşmeyi sürdürmeye gerek vardır.”* anlamında sözleri söyledi.

Bunun üzerine İngiliz delege, şu bildirgeyi okudu: *“Osmanlı delegesinin okuduğu belge, adeta özel toplantımızda incelendi. Sanıyorum ki bu belge, birbirinden farklı iki kısma ayrılabilir. Birinci kısım, başlangıç ile ikinci kararı, ileride açıklayacağım küçük bir değişiklik yaparak, kabul edebilirim. Böylece konferansın, ilk olarak elde etmesi istenen amaca ulaşılmış ve Osmanlı Hükümeti’nin çıkarları, yeterince sağlanmış olur. Doğu Rumeli’de ileride kararlaştırılacak çözüm biçimine, daha önce bir derece karar nedeni olacak ikinci kısım, şimdilik hiçbir biçimde kabul olunamaz. İngiltere, önceden güvence anlamında, böyle bir görüş bildirmeye asla eğilimli değildir. Şu andan önceki durumun kalıcılığı veya başka bir durumun sağlanması için, görüş bildirme zamanının henüz gelmediği ve şimdiki bulunduğumuz konumda, bir kesin karar alınmasının, uygun olmayacağını sanmaktadır. İngiltere’nin düşüncesine göre, Doğu Rumeli’de padişahın egemenliği altında, imza sahibi devletlerin kabul ettiği bir geçici ortamın sağlanması, barış ile birlikte, Osmanlı Devleti’nin gerçek yararına olup, bir özel komiser gönderilir ve o sırada ‘Berlin Antlaşması çerçevesinde’ deyimi ile sınırlanmayacak araştırmaya başlanırsa, bu durum,*

günümüzün en acil ihtiyaç ve gerçeği yararına, Osmanlı Devleti’nin hukukuna, tümüyle uygun düşer.”

Başkan, bu açıklamanın bütününe ilişkin görüşmeye girmeksizin, ‘*Berlin Antlaşması çerçevesi içinde*’ deyimini, araştırma komisyonunun görevini sınırlamayıp, ancak uygulamasını her zaman, konferans işlemlerinin temeli gibi kabul edilmiş olan, ilkelere göre belirlediği, uyarısında bulundu.

İngiliz delege, bazı açıklama yapmaya çağrıldığında: “*İngiltere’nin düşüncesi, kararlar raporunun, çeşitli iki kısmına ilişkindir. Devletim birinci kısmı, yani giriş ile birinci ve ikinci maddeyi, bazı değişiklik yapılmak koşulu ile kabul ediyor. Bu değişiklik şunlardır: Girişte ‘yasal durumun Berlin Antlaşması’nın kararlarına uygun olarak’ deyimini yerine, devletleri konferans için, Babiali’den yapılan çağrı ve bu çağrının kabulüne, devletlerin verdiği karşılığa uygun düşecek bir anlatım konulması. İkinci maddede iki kez kullanılan ‘Berlin Antlaşması çerçevesi içinde’ deyiminin kaldırılması. Üçüncü ve dördüncü maddeden oluşan ikinci kısma gelince; İngiltere bunu kabul edemez ise de, dördüncü maddeye yaklaşacak bir yazım biçimini, saygın arkadaşlarımla birlikte araştırmaya hazırım. İngiltere, Doğu Rumeli’nin bu aralık bulunduğu sıra dışı durumun gerekçeleri üzerine, çok ciddi biçimde araştırma yapılması arzusundadır. ‘Berlin Antlaşması çerçevesi içinde’ deyimini, durumu düzeltilmesi istenen halkın, anlamamasından ve başka söylem ile sınırlı bir anlamda algılanmasından korkuyor. Öbür yandan, bir vali atamasından söz etmekte bir sakınca vardır ki, o da, devletlerin araştırmayı kısaltmak ve araştırma sonucunu önemsememek niyetinde olduğuna, kapı açmaktadır. İşte İngiltere’yi, şimdi okunan rapordaki değişikliği önermeye yönlendiren neden, bunlardır.” dedi.*

İlk önce, giriş yazısı üzerinde uzlaşıcı bir biçimine varmak için, başkan ile delegeler arasında, görüş alış verişini gerçekleştirdi. İngiliz delege: “*Buna ilişkin önerilen yazım biçimini değiştirmek isteyişim, bu yazım biçiminin, Babiali’den devletlere gönderilen çağrının sözlerine uygun düşmediği içindir. Gerçektende bu çağrıda, araştırılacak çözüm biçiminin ‘özünde’ Berlin Antlaşması’na dayalı olacağı, yazılıdır. Bu ‘özünde’ sözcüğü, İngiltere’nin verdiği cevapta da yer almaktadır. İşte bunun için devletim, konferans kararının girişini, Babiali’nin*

genel yazımı ile devletlerin verdiği karşılık anlamında, kaleme alınmasını istiyor.” dedi.

Babıali'nin bu 'özünde' sözcüğüne ne anlam verdiğini, Rus delege sorunca başkan: *“Osmanlı Hükümeti'nin bu sözcüğü kullanmaktan amacı, Berlin Antlaşması'nın bütünüyle korunacağını, başka deyişle, antlaşmanın asla değiştirilmeyeceğini bildirmektir. Babıali bu antlaşmada, ne çok ne az, bir şey istemediğinden, bu yaklaşıma uygun düşecek her yazıma, asla karşı çıkmayacaktır.”* cevabını verdi.

Rus, Avusturyalı, Alman ve İtalyan delegeler, devletlerinin de Babıali'nin genel yazımına, bu anlamı verdiğini bildirdi. Fransız delege, devletine gönderilip, kabul edilen bir çağrıda kullanılan bir deyim, yoruma gerek görmediğini ve görüş birliğini kolaylaştıracak her türlü yazım biçimine, katılacağını söyledi.

Başkan: *“Yaptığım açıklama, başka bir yoruma yer vermez. Zaten Babıali'nin genel yazımında, padişahın egemenlik hakkından da söz edildiğinden, buna başka anlam vermek, mümkün değildir. Bir de, konferansın ikinci oturumunda ortaya konan ve konferansın kabul ettiği ilkeler, ne görüşme ne de karar olarak, Berlin Antlaşması'ndan uzaklaşmaya izin veremez.”* anlamında sözler söyledi.

Rus delege söze başlayarak: *“Bu kez İngiltere'nin yaptığı önerinin etkisi ile konferansın geldiği yeni durumun tümünü, gözden geçirmek zamanının geldiği inancındayım. Üç hafta süren görüşmelerde gösterilen ortak çaba ile bir yazım biçimi kararlaştırmayı başarmıştık. Buna, delegelerin kişisel desteği eklendiğinden, yakında görevimizin tamamlanacağı umuduna kapılmıştık. Bugünkü oturumda başkan, devletlerimizin parça parça desteğini kanıtlayan çabamızı, sona ulaştıracaktı. İngiliz delege, görüşünü açıklamaya çağrıldığında, devletinin emri ile şimdi bazı değişiklikler önermiştir ki, bunlar yalnız biçimsel olmayıp, görüş birliğinin özüne de dokunuyor. İşin daha ilerisine gitmeye, kendimi yetkili görmem. Bu konuda yeni talimat istemeyi, görevden sayıyorum. Yine de, devletimin görüşüne uygun olduğu inancında bulunduğum kişisel değerlendirmemi, şimdiden konferansa bildirebilirim. İkinci oturumda, ihtilalin başlangıcında devletimin konuya nasıl baktığını bildirmiştim. Bu oturumda, başkanın önerisi üzerine görüşme ilkelerini*

belirlemek, bu görüşmelerden amacın, Berlin Antlaşması’na uygun düzeni iade etmek olduğunu onaylamıştık. Hiç olmazsa bu ilkenin, genel olarak kabul gördüğünü, tam anlamıyla ümit etmekteydik. Daha genel bir bakıştan, Berlin Antlaşması’nın korunması 17 Ocak 1871 tarihinde Londra’da imzalanan protokolün,⁸¹ söz ve anlatımına uygundu. Çünkü bu protokolün, dostane bir uzlaşma ile ilgili hükümetlerin desteğini almadıkça, hiçbir devletin, bu antlaşmadan kaynaklanan yükümlülükten kendini arınmış sayamaması ve bu antlaşma kararlarını değiştirememesi konusunu, milletler hukukunun temel bir ilkesi konumuna koyuyor. Bu ilkeyi, son olaydan doğan siyasi durum için, özellikle uygulanabilir görüyorduk. Devletlerden hiçbiri, Berlin Antlaşması’ndan ayrılma niyetini belirtmediğinden, bu antlaşmanın tümüyle korunabileceği inancındaydık. Büyük Devletler’in, Berlin Antlaşması’na dayanma konusundaki çabasınınca, geçenlerde oluşan kuşku, bozguncuları kışkırtmaya ve bugün de, bir çözüm bulmakla görevli olduğumuz karışıklığı, artırmaya neden olmuştu. Yeniden böyle bir kuşku oluşursa, yine aynı sonuca varılacak ve durum, bir kat daha kötüleşecektir. Hepimizce istenen barış sürecine varacak yerde, artık Balkan yarımadası ile sınırlı kalmayacağı olası, bir takım çatışmaya düşmekten korkulur. Bundan dolayı, her şeyden çok barışı korumakta ve özellikle, az önce gönderme yaptığım kuşkunun, konferans işlemine bulaşmasından korkmakta olduğum için, İngiliz delegenin önerdiği değişikliği, madde madde büyük özenle inceleyeceğim. İlk önce, Berlin Antlaşması’na ilişkin her türlü açık kararın, ortadan kaldırılması bekleniyor. Bu antlaşmaya sıkça gönderme yapılması ile kafalarda oluşabilecek yanlış anlamadan, söz edildi. Ortadan kaldırma isteğine neden olan düşünceyi yargılamak, benim işim değildir. Ancak şundan korkuyorum ki, Berlin Antlaşması’ndan sıkça söz edilmesinden değil, belki bu antlaşmanın, yokmuş gibi geçiştirilmesinden, devletlerin niyetince, daha çok kuşku oluşacak ve böylece, zaten uygulanamayacağı açıklanan bir takım ümitler özendirileceği gibi, devletlerin bu tutumu, şimdiye kadar açıklamaya cesaret edilemeyen ve özendirilip desteklenmeyen bazı eyilimlerin, cesaret gerekçesi olacaktır. İngiliz delegenin okuduğu raporun, ikinci maddesi de, bizi üzücü sonuçlara götürür.

⁸¹ Karadeniz’in “tarafsızlığı”nı ortadan kaldıran ve İngiltere, Rusya, Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya arasında yapılan protokol. Ardından Rusya’nın isteğine uygun olarak Londra Antlaşması imzalanacaktır.

Gerçekten bu madde, kabul olunan kararların ikinci kısmını, ortadan kaldırmaktan söz ediyor. Geçici durumu uzatmak, büyük bir sorumluluk altına girmek demek olacağından, konferans böyle bir sorumluluğu üstlenemeyecektir. Önceki durumun tümüyle geri gelmesinin, söz konusu olmayacağını hepimiz onaylamıştık. Eyalet yönetimince, bazı değişiklik yapılmasına ilişkin, Osmanlı'nın önerisinde ileri sürülen düşünceye, karşı çıkmıyoruz. İlkeli ve sürekli bir yapıyı oluşturacak biçimde, araştırma yapılmasını kabul ettik ama bu araştırma, sonsuza değin sürmemelidir. Son oturumda söylediklerime aykırı bir harekette bulunmaktasınız, şimdi üçüncü maddenin, yani yakında bir vali atanmasına ilişkin kararın kalmasını isteten şey, araştırmaya verdiğimiz önemdir. Öbür yandan, padişahın halka başvurarak, onları bağlılık çizgisine dönmeye çağırması ve konferans kararlarının, Büyük Devletler konsoloslarınınca ülkesine iletilmesi, acil gereklilik hükmündedir. Söz konusu halk, geleceğinin ne olacağını gecikmeden bilmeli ve devletlerin, gereği anlaşılan düzenlemenin yapılması için, padişahın ortaya koyduğu düşünceye katılmakla birlikte, üzücü biçimde bozulan önceki durumun, hemen geri gelmesi arzusunda bulunduğunu da anlamalıdır. Sözümü bitirmeden önce, bir arzuyu belirtirim ki, o da, bu ülkelerde sürekli bir gönenç ve düzenin, yakında geri gelmesidir. Çünkü konu, yalnız önem vermekten geri kalmadığımız, halkın geleceğine ilişkin değildir. Biz bu aşamada, en büyük devletlerin vekilimiz. Bundan dolayı, vekili bulunduğumuz bunca halk ile Avrupa Devletleri'nin hepsi, görüşmelerimizin sonuçlanmasını çok arzu ettiğinden, devletlerarası ilişkilerin sürmesi ve barışın korunması ise, bu görüşmeden çıkacak çözüme bağlı olduğundan, herkesin beklentisine uygun bir sonuç almaya çalışmalıyız.” anlamında sözleri söyledi.

Avusturyalı delege: “Rus delegenin çok güzel bir biçimde açıkladığı düşünceye, tümünden katılırım. İngiliz delegenin okuduğu belgeyi, devletime bildireceğim. Onun, konferans kararında, Berlin Antlaşması'na gönderme yapan sözleri kaldırmak istemesine, üzgünüm. Bu sözlerin kaldırılması, geçerliliği, yeni bir onaya bağlı olmayan bir senedin, zorunluluğunu azaltmazsa da, tehlikeye yol açan yanlış bir anlamaya gidecek ve bundan başka, Berlin Antlaşması'nın bütünlüğünü korunmayı gerektireceğine ilişkin, Babiali ve Büyük Devletler'in oldukça doğru bir anlatım ile yaptığı açıklama ile örtüşmeyecektir. İngiliz önerisi, antlaşma gereğince padişahın sahip olduğu bir hak ile ilgili üçüncü maddeyi de, tümüyle kaldırmak istiyor. Bu maddenin

kalkmasının, padişahı, karşı çıkılmaz biçimde kendisine ait yetkiden, yoksun bırakmak niyetinde olduğu anlaşılmalıdır. İşte bu nedene dayanarak Avusturya, padişahın verilen sürede, Doğu Rumeli valisini, devletlerin uygunu ile atama hakkını saklı tuttuğunu düşünerek, bu maddenin kalmasını arzu eder. Bundan dolayı devletimden, zaten kabul ettiği kararların, biçimine dokunmaktan başka, özünü de bozar gibi görünen, bir takım değişikliğe destek için, yetki alabileceğimi sanmam. Kısaca şunu söylerim ki, işin başından beri, imzacı devletlerin tümünü ve en çok da, coğrafi konumları nedeni ile olay bölgesine daha yakın olan devletleri, pek çok uğraştıran karışıklığa bir son vermek amacıyla, hızla oy birliği için, elimden geldiği kadar çalıştım.” dedi.

Alman delege: “Ben de, İngiliz delegenin önerdiği değişikliği kabul edecek durumda değilim. Bundan başka, Rusya ve Avusturya delegelerinin düşüncesine, her yönden, tümüyle katılırım. En çok, İngiliz delegenin raporunda, Berlin Antlaşması’ndan, bilerek söz etmek istemiyor gibi görünmesini yadırgadım. İş yalnız, bir taslak sorunu olmalıdır. Çünkü, eğer İngiliz delege, bu antlaşmanın etkisine kuşku düşürmek niyetinde olursa, böyle bir yoruma yer verebilecek bir unutkanlığa karşı, şiddetli protesto zorunda kalırdım.” dedi.

İngiliz delege, devletin yanlış anlaşılma gibi görünen düşüncesinin doğruluğunu göstermek ve yinelemek için, kendisine verdiği bu fırsattan dolayı, Alman delegeye teşekkür ederek dedi ki: “Antlaşma maddelerinden birinin konferansta anılmasından, tek başına, bu antlaşmanın kazanımlarına dokunulmak istendiği sonucu çıkarılamaz. Tersine, İngiltere, bu antlaşmayı, öbür devletler kadar önemsiyor. Bu durumda, büsbütün başka gerekçelerden kaynaklanan, bugün bulunduğumuz konuma uygulanamayan, Londra Protokolü’nden söz etmek gereksizdi. O zaman iş, devletlerin antlaşmasını, yalnız bir devletin hiçbir biçimde değiştiremeyeceği ve ancak hepsinin desteği sonucu olmak gerektiği ilkesi, yeniden ortaya konulmak istenmişti. Tüm devletlerin oybirliği sağlanmadıkça, Berlin Antlaşması maddelerinden hiçbirini için, değişiklik yapılamayacağı bellidir. İngiltere, her zaman konuya bu açıdan bakmış ve bugün aynı düşüncededir. Zaten delegelerin çoğu, İngiltere önerisini devletlerine iletmeği istediğini bildirdiğinden, şimdi sözü uzatmaya gerek yoktur.” dedi.

İtalyan delege: “*Rus, Avusturyalı ve Alman delegeler ne durumda iseler, ben de o durumda bulunuyorum. İngiltere’den yapılan bildirim metnini, devletime göndererek talimat isteyeceğim.*” anlamında sözleri söyledi. Fransız delege de, İngiltere’nin bildirimini, hükümetine göndereceğini söyledi.

Başkan: “*Kesin çözüm biçiminin geciktiğini görmekten, çok üzgünüm. Büyük Devletler, aynı amaca varmaya çalışıyor, yani düzenin iadesini ve Berlin Antlaşması’nın kesin ve tam biçimde, korunmasını arzu ediyor. İngiliz delege de, buna ilişkin bazı kesin açıklamalarda bulundu. Bu durumda, delegelerden çoğunun kabul ettiği yazım biçimi, Berlin Antlaşması’na uygundur. Oysa, zaman geçiyor. Bu toplantı, konferansın yedinci oturumudur. Karar alınması, acil gereklilik özelliğindedir. Yine de delegeler, devletlerinden yeniden talimat almaya zorunlu olduğu inancında iseler, gelecek oturumun, en yakın bir güne bırakılmasını rica ederim.*” dedi.

Avusturyalı ve Alman delegeler, bugünkü oturum sonucunu gecikmeden devletlerine bildirerek, talimat beklemek niyetinde olduklarını ve ancak, şimdiye kadar kendilerine verilen ve İngiltere’nin önerisi için, söze girişmeye uygun olmayan talimattan, başka bir şey ummadıklarını söylediler.

Rus delege: “*Bazı delegeler ile birlikte bulunduğumuz duruma göre, konferansın gelecek toplantısı, çok yakın bir günde olamayacak gibi görünüyor. Devletlerimiz, yeni bir durum karşısında bulunacaklar ve bu durum kuşkusuz, hükümetler arasında görüş alış verişini gerektirecektir. Hükümetler arasında görüş birliği sağlanınca, bu birliği yinelemek ve buna kesin bir biçim vermek için, toplanmayı hızlandıracağız. Avusturyalı delegenin uyardığı gibi, devletim ve Avusturya’dan daha çok, bugünkü sorunun hızla çözümünü arzulayan yoktur. Çünkü Osmanlı Devleti dışında, kendilerinden daha yakın ve Balkan yarımadasında yaşanan olaylara, doğrudan daha ilgili bir devlet yoktur.*” anlamında sözleri söyledi.

Başkan; hiç olmazsa bir dereceye kadar, görüş birliğine varıldığında ısrar etmiş ve düzenlenecek başka maddeler bulunduğundan, konferans görüşmelerinin sürmesinde, gerçekten yarar olduğunu söylemiştir.

İtalyan delege: “*Gerçekten bazı maddelerde, görüş birliğinin sağlandığını kabul ederim. Giriş, ciddi zorluklarla karşılaşmaz. Birinci madde, tüm*

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

delegelerce kabul olundu. İkinci madde, İngiliz delegenin önerdiği değişiklik dışında, kabul edildi. Dördüncü madde, hiç olmazsa, genel ölçekte kabul olundu. Şu durumda, maddelerin çoğu üzerinde uzlaşa sağlanmıştır, denilebilir. Ancak, aşılamayan büyük ayrılığa göre gelecek oturum; devletlerin bu durumu incelemeye ve delegelerin de, devletlerinden alacağı talimata zaman bulacağı, ertelemeye gerek vardır.” dedi.

Başkan, Doğu Rumeli’de düzenin geri gelmesine yönelik kararların alınması, acil gereklilik hükmünde olduğuna değinerek: “*Babiali bu kararların, devletlerle birlikte alınması arzusundadır. Bunun için, bir veya birkaç memur ile büyük komiseri hemen gönderebilirse, kendini mutlu sayacaktır. Bunların memuriyeti, Büyük Devletler memurları ile desteklenince, günden güne daha çok zorlaşan Doğu Rumeli halkı için, güvenlik ve barışın yakında iade olunacağına bir güvence olur. İngiliz delegenin, bu durumu devletine iletceği ve tüm devletlerin Osmanlı Hükümeti’nce, son derecede arzulanan uzlaşmaya varmak için, yeni baştan çalışmaya başlayacakları ümidindeyim.*” sözlerini ekledi. Gelecek toplantı, 28 Kasım 1885 Cumartesi gününe bırakıldı. Konferans, saat 18:00’de dağıldı.

*

Sekizinci Oturum

Oturum, 5 Nisan 1886 Pazartesi günü saat 15.00’te açıldı. Başkan şu sözleri söyledi: “*Son toplantımızdan beri, saygın delegelerce bazı değişiklik gerçekleşti. İtalyan delege İstanbul’dan ayrıldığından, İtalya ortaelçisi Baron Galvagna, büyükelçinin yerine aramızda bulunuyor. Fransız delege, yetkili olarak Fransa’ya gittiğinden, Fransa işgüderi Hanotaux, hükümetinin delegesi olarak aramızda bulunuyor. Yeni arkadaşlarımıza hoş geldiniz demekten, onur duyuyorum. Şurasını da bildirmeliyim ki, İngiliz delege, önceki görüşmelerimize katılmış olduğundan, İngiltere Hükümeti kendisinin bu oturumda da hazır bulunması ve devleti adına imzalaması arzusunu belirtmiştir. Bugünkü toplantımızın amacını biliyorsunuz. Son toplantıdan beri geçen sürede, Doğu Rumeli’ye ilişkin yaşanan ve size bildirilen görüşmeler üzerine, şimdi burada okunacak çözüm taslağını, oy birliği ile kararlaştırdık.*”

Çözümün belgesi okundu. Büyük Devletler delegesi, devletleri adına buna onay verdi. Başkan, delegeler arasındaki oy birliğinin kanıtlanması ile bu birliğin imzalanarak protokole eklenecek bir belgeye geçirilmesini önerdi. Bu belge, hemen düzenlendi.

Avusturyalı delege, elçilerin en kıdemlisi olarak, şu sözleri söyledi: *“Buradan ayrılmadan önce, padişahın hakkımızda, alçakgönüllü olarak gösterdiği hoşluk ve konukseverlikten dolayı, en büyük teşekkürlerimizi, kendim ve tüm arkadaşlarım adına, padişaha sunmalarını, başkandan rica ederim.”*

Başkan, Avusturya delegesi aracılığı ile bildirilen teşekkürü, en kısa sürede padişaha sunacağı, karşılığını verdi. Avusturyalı delege yine söz alarak, konferansı yönetmek konusunda gösterdiği olgunluk ve inceliği takdir ile bundan dolayı, kendisi ve arkadaşları adına, başkan’a teşekkür etmiştir. Büyük Devletler delegesinin, bugün tam bir uzlaşıya varıldığını görmeye, kendisini mutlu saydığı bir başarılı sonuca ulaşılmasında, onun yönetim yeteneğinin, yardımcı olduğunu söylemiştir.

Söze son verilmeden önce İtalyan delege, ağır bir görevi, büyük bir çaba ile herkesin memnuniyetini kazanan bir biçimde yapmış olan, *yazı kuruluna* da, konferans adına teşekkür etti. Başkan, kendisi için söylenen hoş sözlerden dolayı teşekkür etmiş ve konferans boyunca, Büyük Devletler delegesinin kesintisiz biçimde, etkili ve olumlu yardımından dolayı memnuniyetle ve karşılık olarak, delegelere teşekkür etmiştir.

Toplantı saat 16.00’da dağıldı. Başkan, konferansın daha sonraya bırakıldığını bildirdi.

*

Çözüm

Devletler, Doğu Rumeli’ye ilişkin çözümün, aşağıda açıklanan kararlarını, şimdiden kabulde görüş birliğindedir ve onların, hemen ilan ve uygulanmasını uygun bulurlar.

Birincisi: Doğu Rumeli Eyaleti valiliği, Berlin Antlaşması’nın 17. maddesine, Bulgaristan Prensi’ne verilecektir.

TOPHANE KONFERANSI “DOĞU RUMELİ’YE VEDA”

İkincisi: Doğu Rumeli ile Bulgaristan Prensiği’nin yönetimi, tek bir kişinin elinde oldukça, antlaşmanın 15. maddesinin ilk fıkrasında koşullu, Osmanlı Hukuku’na karşılık Kırcaali nahiyesi İslam köyleri ile Rodop yönünde olup, şimdiye kadar Doğu Rumeli Eyaleti yönetimine geçmemiş İslam köyleri, bu eyaletten ayrılarak, doğrudan Osmanlı Devleti’ne verilecektir. Bunların sınırını, Osmanlı Hükümeti ile Bulgar Prensi’nin seçtiği bir teknik komisyon, arazinin doğal koşullarına göre ve askeri hakim noktalar, Osmanlı Devleti’nin yararına uygun biçimde, yerinde belirleyecektir.

Üçüncüsü: Doğu Rumeli Eyaleti’nin güvenliğini ve burada yaşayan tüm Osmanlı uyruğunun gönenç ve mutluluğunu sağlamak için eyalet yasaları, Babıali ile Bulgaristan Prensi’nin belirleyeceği memurlardan oluşan bir komisyonda gözden geçirilerek, durumun gereği ve bölgenin gereksinimine göre değiştirilecek, Osmanlı Hazinesi’nin çıkarı da, dikkate alınacaktır. Bu komisyon, dört ayda görevini tamamlayacak ve sonuç, İstanbul Konferansı’nın onayına sunulacaktır. Bu değişiklikler onaylanıncaya değin, eyalet yönetimi, prence bırakılacaktır.

Dördüncüsü: Berlin Antlaşması’nın Bulgaristan ile Doğu Rumeli için öbür kararları, önceki gibi yürürlükte kalacaktır.

Devletler, Doğu Rumeli’nin bir daha gözden geçirilmiş eyalet yasalarını onaylayacakları zaman, İstanbul’da toplanması gereken bir konferansta, bu belgeyi de kesinlikle onaylayacaklardır.

Bu belge, 5 Nisan 1886’da, İstanbul’da Tophane Köşkü’nde düzenlenmiş ve imza edilmiştir.

MAHİR AYDIN

Abstract

TOPHANE CONFERENCE
“FAREWELL TO EASTERN RUMELIA”

The Russian policy of Pan-Slavism for a quarter-century reached its zenith at St. Stephano (Agios Stephanos) so that all the Balkan peoples gained their independence. Reluctant to allow Russia to secure this political gain, England discussed the treaty of St. Stephano at the Congress of Berlin and only the situation of Bulgaria was changed. The Great Bulgaria was thus divided into three parts: Bulgarian Princedom, Eastern Rumelia Province and Macedonia. The latter was reinstated to the Ottoman State due to its problematic situation. However, the Eastern Rumelia Province was a direct result of British fear, since she did not want presence of so many Russian troops in a vast Bulgarian territory. As an artificial unity, this Province would be incorporated to Bulgaria also with British support. This union is an example reflecting the loss of Rumelia by Ottomans, the end of Russo-Austrian friendship in the arena of European politics, and finally is a demonstration the competence of English diplomacy.

Keywords: Ottomans, Rumelia, Berlin, Pan-Slavism, Bulgaria.